

„Kino pavasario“ įspūdžiai	p. 6
Grįžta „Avižų kioskas“!	p. 12
Kaip šuo gali verkėti?	p. 14

Krikščioniškos perspektyvos pasaulinės krizės metu

THOMAS MERTON

Moralinė ir protinė mūsų laikų sumaištis akivaizdžiai byloja, kad šiandieninė pasaulinė krizė yra kažkas nepalyginti blogiau nei įprastas politinis ar ekonominis konfliktas. Ji siekia kur kas giliau nei ideologijos. Iki pačių žmogaus sielos gelmių. Religinių ir kultūrinių šaknų netekusi žmonija išgyvena visuminį moralinį perversmą. Nesame tikri nė dėl pusės šio perversmo priežasčių. Negalime apsimesti, kad iki galo suprantame, kas su mumis ir mūsų visuomene vyksta. Būtent todėl, beviltiškai trokšdami aiškių ir galutinių sprendimų, kartkartėmis pasiduodame pagundai. Pernelyg viską supaprastiname. Ieškome blogio šaknų ir vienur ar kitur jų randame – kokioje nors tautoje, visuomenės sluoksnyje, rasėje, ideologijoje, santvarkoje. Ir išliejame ant to atpirkimo ožio visą karštligišką neapykantą, sumišusią su baime ir pasibaisėjimu, tikėdamiesi kartu su nekenčiamu objektu nusikratyti siaubo ir kaltės, kad savavališkai išskyrėme jį kaip viso blogio šaknį. Šis išpuolis toli gražu mums nepadeda – tik prisideda prie būklės pablogėjimo.

Moralinis blogis pasaulyje kyla dėl žmogaus nusigręžimo nuo giliausios tiesos, nuo giliai viduje trykstančių dvasinio gyvenimo versmių, jis kyla dėl žmogaus nusigręžimo nuo Dievo. Tai suprantantieji iš paskutiniųjų stengiasi perkalbėti ir apšviesti savo brolius. Tačiau mūsų padėtis radikaliai skiriasi nuo padėties pirmųjų krikščionių, kurie, pasitelkę naujos, niekuomet negirdėtos religijos žinią, iš pagrindų pertvarkė iš esmės religingą pagonybės pasaulį.

Mes, priešingai, gyvename nereliginėje pokrikščioniškame pasaulyje, kuriame krikščioniška žinia buvo sakytą ir persakyta tiek kartų, kad tapo visiškai bereikšmė: žmonių ausys užsiveria Dievo žodžiui anksčiau, nei jis yra ištariamas. Šiose sąmonėse krikščionis nebesiejamas su naujumu ir kaista – tik su nepaslankiomis atgyvenusiomis struktūromis.

Kodėl taip? Ar tik dėl to, kad per dvidešimt amžių nusidėvėjo krikščionybės dvasinis naujumas? Žmonės jau ne kartą girdėjo Evangeliją ir ji jiems pabodo? Ar vis dėlto taip nutiko dėl šimtmečiais besitęsiančio pačių krikščionių elgesio – krikščioniškos žinios nepaisymo ir juodinimo?

Krikščionybė pačia savo esme yra dieviškosios malonės apreiškimas Kristaus ir Jo Bažnyčios slėpinyje. Begalinis gailėstingumas, beribė meilė atskleidžiami, paliudijami pasauliui šventumu, kuriuo pasižymi Mistinis Kristaus Kūnas, vienijamas artimo meilės, maitinamas sakramentiniu Eucharistijos slėpiniu, per kurį visi dalyvauja dieviškoje *agapėje*, kūnu tapusio Žodžio aukojime. Teiginys, jog krikščionybė yra meilės apreiškimas, nereiškia tik to, kad krikščionys yra (ar turėtų būti) malonūs, atjaučiantys žmonės. Tai reiškia, kad meilė yra raktas į patį gyvenimą, kosmoso ir istorijos atsiradimo priežastis. Tad jei krikščionys nėra mylintys, jie atima iš visų kitų žmonių galimybę pažinti esmę, būties visumą įprasminančią tiesą.

„Iš to visi pažins, kad esate mano mokiniai, jei mylėsite vieni kitus“ (Jn 13, 35). „[...] tegul visi bus viena! Kaip tu, Tėve, manyje ir aš tavyje, tegul ir jie bus viena mummyse, kad pasaulis įtikėtų, jog tu esi mane siuntęs“ (Jn 17, 21). „Aš jums palieku ramybę [...]. Ne taip aš ją duodu, kaip duoda pasaulis“ (Jn 14, 27). „Iš aukštybių kilusi išmintis pirmiausia yra tyra, paskui taikinga, maloninga, klusni, pilna gailėstingumo ir gerų vaisių, nesvyruojanti, nuosirdi. O teismo vaisius sėjamas taikoje tiems, kurie neša taiką. Iš kur atsiranda karai, iš kur tarp jūsų kivirčiai? Ne iš kur kitur, tik iš jūsų užgaidų, kurios nerimsta jūsų sąnariuose. Geidžiate ir neturite? Tuomet žudote“ (Jok 3, 17–4, 2).

Taigi tenka pripažinti – jei taikos Evangelija iš krikščionių lūpų nebeįtikina, tai, tikėtina, todėl, kad jie patys nebėra gyvas taikos, vienybės ir meilės pavyzdys. Tiesa, turime suprasti, kad Bažnyčiai niekuomet nebuvo skirta tapti visiškai tobulai žemėje: tai trūkumų kupina nusidėjėlių Bažnyčia. Ne veltui krikščioniška taika bei krikščioniška artimo meilė remiasi būtinybe „nešti vienas kito naštą“, susitaikyti su savo paties ir kitų gyvenimus kamuojančiomis negaliomis. Mūsų vienybė kyla iš galynėjimosi su susiskaldymu, mūsų taika gyvuoja mūsų sūkurėje.

Trapistų vienuolis ir vienas žymiausių XX a. katalikų dvasinių rašytojų Thomas Mertonas (1915–1968) rašė ne tik apie vienuolišką gyvenimą, krikščionišką kontempliaciją ar tarpreliginį dialogą – temomis, dėl kurių jis bene geriausiai žinomas, bent jau Lietuvoje. Šaltasis ir Vietnamo karai, masinio naikavimo ginklų kūrimas ir gamyba skatino šį klauzūrinį vienuolį uoliai domėtis ir savo raštuose nagrinėti prievartos, taikos, socialinės atsakomybės klausimus. 1962 m. balandį Mertonas užbaigė esė knygos „Taika pokrikščioniškoje eroje“ – iš jos paimta čia spausdinama *Christian Perspectives in World Crisis* – rankraštį, bet netrukus sulaukė ordino generalinio abato draudimo rašyti ir publikuoti tekstus apie karą ir taiką (17 esė rinkinys buvo išleistas tik 2004 m.). Šiandien, kai įtampa pasaulyje vėl auga, o kvietimas siekti taikos net ir dažnam krikščioniui kelia tik įtarimus ar net pasipiktinimą, Mertonas mintys ir vėl kaip niekad aktualios, gal net aktualesnės (kaip teigiama knygos anotacijoje) „už rytdienos antraštes“.

Vertėja

Stefan Johansson. Žvakė prie lovos. 1940

Ir vis dėlto akivaizdu, kad kariaujanti ir karinga krikščionybė niekuomet negebėjo iš tiesų įtikinamai bei sėkmingai skelbti taikos ir artimo meilės Evangelijos. Kaip itin taikliai pažymėjo kardinolas Newmanas, visos didžiausios Bažnyčios pergalės buvo laimėtos iki Konstantino, laikais, kai jokių krikščioniškų armijų nebuvo, o tikrasis krikščionis karys buvo kankinys, liudijęs Kristų taikiai. Būtent kankiniai iškovojo Kristui Romos imperiją, ir šis užkariavimas nenutrūkstamai tęsiasi jau dvidešimt amžių. Kiek laiko pavyko išlaikyti Jeruzalę kryžiuočiams?

Turėtume iš to pasimokyti – nors, vertinant objektyviai, Evangelijos žodžiai vis dar pasižymi pirmine jėga ir gyvumu, jų skelbimo ir aiškinimo nebeužtenka. Negana pranešti įprastą, regis, niekieno nebestebinančią žinią. Negana mokyti, įrodinėti, tikinti. Dabar labiau nei bet kada yra metas įkūnyti krikščionišką tiesą ne tik žodžiais, bet ir darbais. Kad ir kokie aiškūs, įtikinami, logiški, giliamintiški būtų mūsų teologiniai teiginiai, kitaip galvojančioms jie paprastai beverčiai. Štai kodėl, nors moralistų pateikiamas klasikinis krikščionių teologų mokymo apie „teisingą karą“

aiškinimas pasižymi santūrumu ir sveiku protu, jis beveik visiškai negirdimas visuotiniame pusinių tiesų, propagandinių šūkių ir kenkėjiškų klišių, – kurių daugumą skelbia ir platina patys krikščionys, net ir dvasininkija, – triukšme ir sumaištyje.

Šiems laikams reikalingas krikščionis, kuris liudytų Evangelijos tiesą socialiniu veiksniu, nesvarbu – su paaiškinimu ar be jo. Kuo akivaizdžiau jo gyvenimas įkūnys Kristaus mokymą, tuo tai bus veiksmingiau. Aiškiam ir ryžtingam krikščioniškam veiksmui nereikia paaiškinimų: jis iškalbės už bet kokius žodžius.

Krikščionys privalo ne tik užtikrinti moralinės tvarkos ir prigimtinio įstatymo egzistavimą pasaulyje, kuriame abejojama įstatymu ir tvarka ar jie net suvis pamirštami. Krikščionys visų pirma įpareigoti visame kame – darbe, visuomeniniuose santykiuose, politiniame gyvenime – elgtis taip, tarsi teisingumas ir objektyvi teisė jiems būtų ne tik paguoda teikiančios idėjos, bet ir gyvybiškai svarbi esminė tikrovė.

Popiežius Jonas XXIII „Mater et Magistra“ rašė: „Tad, kokia bebūtų techninė ir ekonominė pažanga, pasaulyje nebus nei teisingumo, nei taikos, kol žmonės negrįš prie savo, kaip Dievo kūriniių ir vaikų, orumo sąmonės. Dievas turi būti pripažintas visų Jo kūriniių pradine ir galutine priežastimi. Žmogus, atskirtas nuo Dievo, darosi nežmoniškas sau pačiam ir kitiems, nes deramas socialinių santykių sutvarkymas suponuoja deramą žmogaus sąžinės santykiavimą su Dievu, visokios tiesos, teisingumo ir meilės šaltiniu.“*

O Pijus XII 1955 m. kalėdiniame sveikinime kalbėjo, kad krikščionims tenka itin svarbi pareiga padėti kurti tikrais krikščioniškais principais besivadovaujančią visuomenę: „Jei krikščionys kada šią savo pareigą apleistų, nesinaudodami, kiek nuo jų priklauso, kelią viešajame gyvenime rodančia tikėjimo šviesa, tai būtų Dievo Žmogaus išdavystė.“

Taigi šiandien reikalingas ne toks krikščionis, kuris paprasčiausiai vidujai pritartų Kristaus žodžiams ir pavyzdžiui, o toks, kuris siektų tobulai sekti Kristumi ne tik asmeniniame gyvenime, ne tik maldoje ir atgailoje, bet ir savo politinėse prievolėse bei visuose socialiniuose įsipareigojimuose.

Ko tikrai nereikia, tai pseudokontempliatyvaus dvasingumo, kuris teigia visiškai nesidomintis pasauliu bei jo problemomis ir nesirūpindamas žmonių visuomene pasišvenčia neva Dievo reikalams. Tikras krikščioniškas dvasingumas, net ir kontempliatyvus, privalo visuomet išsaugoti gilų susirūpinimą žmogumi, nes „Dievas tapo žmogumi, kad žmogus taptų Dievu“ (šv. Ireniejus). Krikščioniškoji dvasia – tai atjautos, atsakomybės ir įsipareigojimo dvasia. Ji negali būti abejinga kančioms, neteisybei, paklydimui, netiesai. Būtent dėl šios priežasties tikras krikščioniškas dvasingumas turi būti nepaprastai susirūpinęs visais branduolinių atsargų ir biologinių ginklų jau vien tik egzistavimo keliamais pavojais ir problemomis.

Tarptautinė politika, grindžiama branduoliniu atgrasymu ir neabejotina visuotinės savijudybės grėsme, negali palikti abejingo nė vieno krikščionio – nė vienas jų negali sau leisti inertiškai ir pasyviai pritarti iš anksto paruoštoms ir masinės žiniasklaidos brukamoms formulėms.

Dar labiau krikščionio sąžinė turėtų kratytis etikos, kuri siekia tarptautinėje politikoje ir kare pateisinti bei leisti kiek įmanoma daugiau jėgos ir teroro. Krikščionis įpareigotas imtis pozityvių ir aktyvių priemonių, kad pažabotų jėgą ir prisidėtų prie veiksmingos tarptautinės organizacijos, galinčios sėkmingai užkirsti kelią karui ir puoselėti taiką, sukūrimo.

Nukelta | p. 3 ►

* Šv. Tėvas Jonas XXIII, *Motina ir mokytoja (Mater et magistra): enciklika apie socialinio klausimo pažangą krikščioniško mokslo šviesoje*, vertė Pijus Dambrauskas, Chicago, Ill.: Lietuviškos knygos klubas, 1962, p. 64.

Slėpiniai už kasdienybės pasaulio ribų

Staiga ateina laikas, kada Aristotelis ir Platonas atsiduria kišenėje, o pramoga yra centre. Vyksta juoko ir pokšto kerštas rimčiai ir didybei, to, kas žema, paika, banalu, neretai netgi visiškai trivialiu, kerštas aukštybei.

Leonidas Donskis

Ar kada nors teko susimąstyti apie realybę, slypinčią už to, ką matome savo akimis? Šį tikrovę transformuojantį klausimą pirmą kartą iškėlė žymiausias Vakarų civilizacijos mąstytojas Platonas. Prieš daugiau nei du tūkstantmečius iškelti klausimai ir šiandieną įkvepia ieškoti slėpinių už kasdienybės pasaulio ribų.

Platono filosofija – Vakarų mąstysenos pamatas – skatina žvelgti giliau, svarstyti tokias pamatines sąvokas kaip būtis, teisingumas ar žmogaus siela. Jo palikimas, pranokstantis senovės Graikijos laikus, yra pamatas daugeliui mąstytojų. Aristotelis, Immanuelis Kantas ar kiti modernių laikų filosofai, žvelgdami nuo Platono pečių, plėtojo jo idėjas, sąvokas, mąstymo modelius ir prasmingai pritaikė savo paieškose. Viena aišku – Platono idėjos pranoksta jo laiką, todėl verta į jas pažvelgti iš arčiau.

Anapus kasdienybės žvilgsnio: Platono idėjų pasaulis

Platonas teigia, kad „idėjas suvokiame, bet jų nematome“. Ši paprasta mintis atskleidžia idėjų realybės paslaptį. Pasak Platono, tai, ką matome ir patiriame pasitelkdami jusles, tėra tikrosios realybės šešėlis. Pasitelkdamas šią idėją, Platonas siūlo apsvaistyti grožį. Kiekvienas grožio objektas – gėlė, saulė ar Vincento van Gogho „Saulėgrąžas“ – tėra grožio imitacija. Anot Platono, už kiekvieno grožio objekto slypi grožio idėja.

Aptaręs grožį, Platonas žvilgsnį kreipia į viską, kas mus supa. Anot jo, tą patį matymą galima perkelti į tokias idėjas kaip teisingumas, meilė ar gėris: „[...] teigiame, kad yra grožis pats savaime, gėris pats savaime ir taip yra ir su visais daiktais, kuriuos mes imame daugiskaita, ir sakome, kad kiekvienas daiktas turi atitinkamą idėją, kuri yra viena ir kurią vadiname daikto esme – ji yra tai, kas yra kiekvienas daiktas“ (čia ir toliau cituojama iš: Platonas, *Valstybė*, iš senosios graikų kalbos vertė Jonas Dumčius, Vilnius: Margi raštai, 2014).

„Visų pirma ar tu manai, kad jie per visą savo gyvenimą yra matę ką nors kita, sava ar svetima, išskyrus šešėlius, kuriuos ugnis meta ant priešais juos esančios olos sienos?“ – klausia pagrindinis Platono dialogų veikėjas Sokratas. Olos alegorija – vienas centrinių „Valstybės“ pasakojimų – metafora, atskleidžianti kelionę iš tamsos į šviesą, kelionę iš juslių pasaulio į idėjų tikrovę. Kaliniai, surakinti grandine, kentėdami stebi objektų šešėlius sienoje, kurią apšviečia silpna ugnis. Nupasakodamas kalinių tūnojamą šešėlių tamsoje, Platonas siūlo taip pat pažvelgti ir į kasdienybę – juslės, geiduliai, žemieji troškimai mus varžo, traukia į požemių pasaulį, o idėjų kontempliacija verčia žvelgti aukščiau ir skverbtis anapus to, ką jaučiame.

Tiesa, ši kelionė – ne kiekvienam. Kelionė iš tamsos į šviesą – nelengva, kupina išbandymų. Vienas pirmųjų – akistata su pačiais olos kaliniais, nenorinčiais sutikti, kad gyvena iliuzijoje. Įveikęs juos, filosofas turi įveikti vidinius išbandymus – dvejonę, atsitraukimą nuo artimų žmonių būrio – ir išdrįsti susidurti su šviesa. Šviesa neabejotinai akina ir aptemdo akis. Tačiau ilgainiui kalinio akis apspranta, o naujai išvysta realybę pribloškia. Laisvė, kurią patiria kalinys, neprilygsta niekam, kas regėta iki tol. Susidūrus su nauja realybe, pasidaro neįmanoma grįžti į juslių realybę, tūnančią šešėliuose. Toks žmogus suvokia, kad turi leisti į olą ir atnešti šviesą kaliniams.

Taip atrodo supaprastinta, per olos alegorijos metaforą atsiveriantis Platono idėjų realybė. Tai tarsi kelionė į gilesnę, tobulesnę supratimo sritį, kur idealios formos mums atskleidžia grožį, teisingumo ir gerumo esmę. Tai yra filosofijos grožis, leidžiantis mums pažvelgti už regimosios tikrovės ribų ir atrasti pasaulį, kuris yra amžinas, tobulas ir nepaprastai prasmingas.

Lietuvių filosofas ir mąstytojas Leonidas Donskis XXI amžiaus pasaulį įvardijo kaip perpildytą. Dideli informacijos srautai atitraukia žmogų nuo kontempliacijos, įsuka į nesibaigiantį srautą: „Komunikacijos perviršis ir informacijos perteklius sukūrė iliuziją, kad prasmė kažkokiu būdu bus atskleista, kad nereikia ypatingo individualaus žmogaus darbo – nei intelektualinio, nei etinio, – kad būtų galima pradėti prasmės ieškojimus“ („Leonidas Donskis. Bijau, kad XXI amžiuje išsipildė Mefistofelio svajonė“, www.bernardinai.lt).

Kai svarstymas apie tai, kas slypi anapus realybės, tampa neaktualus, nepraktiškas, nesvarbus, kyla pavojus į viską žvelgti paviršutiniškai. Tokie dalykai kaip atjauta, solidarumas, mėginimas suprasti dažnai virsta idėjomis, kurios nėra aktualios, svarbios. Tokiai mąstysenai įsigalėjus, visuomeninė sąmonė darosi lėkšta, o į viešą pasaulį veržiasi sensacija, siekis išgąsdinti arba paveikti.

Pasak filosofo Arūno Sverdiolo, Lietuvos kultūros lauke įprasta vežėti sensacijai, ginčui, nes tampa vis paprasčiau viską suprimityvinti, paversti lėkštu objektu: „Mūsų kultūroje trūksta filosofinio matmens, nėra įprasta girdėti tokius argumentus, juos svarstyti, kritiškai reaguoti, todėl ieškoma egzotikos, sensacijos, skandalo. [...] Tai, kad filosofija nepasirodo, nes manoma, kad ji niekam neįdomi, – esminis viešosios sąmonės lėkštumo ženklas“ („Prof. dr. Arūnas Sverdiolas: „Mūsų kultūroje trūksta filosofinio matmens“, www.bernardinai.lt).

Laikais, kai lėkštas, paviršutiniškas suvokimas veržiasi į viešąjį diskursą, Platono svarstymai apie idėjų pasaulį yra nepaprastai aktualūs. Tai skatina susimąstyti apie kasdienybės paviršutiniškumą ir įkvepia ieškoti gilesnio suvokimo visur – savyje, santykiuose su savimi ar kitu.

„Valstybės“ utopija: Platono tobulo visuomenės vaizdinys

Garsiajame veikale „Valstybė“ atskleidžiama esminė Platono filosofijos dalis – mąstymas apie žmogaus santykį su valstybe. Dialoguose taip pat atskleidžiama senovės graikų filosofo tobulo visuomenės vizija. Esminis jos elementas – kad valstybė sudaryta iš trijų dalių, savitos hierarchijos.

Norint, kad valstybėje įsigalėtų harmonija ir teisingumas, tarp luomų turi būti darna, interesų pasidalinimas. Valstybės valdymas tenka karaliams filosofams, kurie vadovaujasi išmintimi, žino aukščiausiosios idėjos – gėrio – prigimtį, todėl gali valdyti teisingai. Antrąjį visuomenės luomą sudaro sargybiniai, kurie įkūnija narsą ir gina. Trečiasis luomas – dirbantieji – dirba ir atstovauja nuosaikumo dorybei. Kai kiekvienas daro tai, ką turi daryti, valstybėje įsigali harmonija, o visuomenė tampa teisinga.

Tokioje Platono vizijoje slypi esminis senovės graikų požiūris į žmogų ir valstybę. Anot graikų, žmogus yra politinė būtybė iš prigimties ir save realizuoti gali tik dirbdamas išvien su kitais, realizuodamas savo talentus bendruomenėje. Tad Platono tobulo visuomenės vizijoje glūdi mintis, kad etika yra politiška, o politika – etiška. Pasak lietuvių filosofo Naglio Kardelio, „žmogus yra politinė būtybė iš prigimties. Žmogus gali savo interesus geriausiai atskleisti bendruomenėje. Jis negali būti suvokiamas kaip sraigtelis, kuris yra pajungiamas kolektyvui. Individuo raiška, prigimties realizavimas yra įvykdomas bendruomenėje“ („Doc. dr. N. Kardelis apie Platono politinę teoriją“, www.youtube.com). Anot Platono, žmogus negali išreikšti savęs būdamas vienas – atsirbojęs nuo visuomenės ir veikdamas „pats sau“ jis realizuotų tik dalį savo prigimties.

Platono tobulo visuomenės vizija iš esmės yra visiška priešingybė šių laikų požiūriui. Sociologas ir postmodernybės kritikas Zygmuntas Baumanas teigia, kad modernių laikų pagrindas – kintamumas, individualybės aukštėjimas: „tokia modernybė“ (angl. *liquid modernity*) laikais nebelieka ilgalaikių ryšių, o viskas, kas mus sieja arba siejo, gali būti greitai ir efektyviai „atpaimta“, kai pasikeičia aplinkybės – o jos „tokia modernybė“ laikais keičiasi greitai ir neišvengiamai (Zygmunt Bauman, *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*, Cambridge: Polity, 2004). Modernių laikų visuomenėje aukštėjamas individualumo kultas nejučia nusigręžia nuo pamatinių Platono vizijos principų.

Reflektuojant Platono tobulo visuomenės viziją, darosi akivaizdu, kad jo požiūris į visuomenės gyvenimą išlieka aktualus modernių laikų visuomenėje. Individualizmo laikais, kai ryšiai su bendruomene yra takūs, Platono trijų luomų valstybės vizija skatina peržvelgti savo ryšius su bendruomene ir susimąstyti – ar tikrai individualus gėris gali būti pasiekiamas neprisidedant prie visuotinės gerovės? Kur yra riba tarp galimybės save realizuoti, nepamirštant mums supančios visuomenės gerovės?

Tai – atviri klausimai, kurie nejučia išskyla vartant Platono veikalą, parašytą prieš daugiau nei du tūkstantmečius. Jo idėjos vis dar aktualios modernių laikų žmogui. Taip pat skatina susimąstyti apie darną savyje. Juk, anot Platono, žmogus yra pasiruošęs gyvenimui valstybėje ne tada, kai to

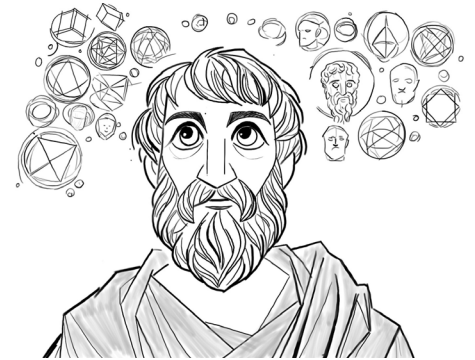
panori, o tik tada, kai jo sieloje vyrauja trijų pradų – mąstančiojo, narsiojo ir geidžiančiojo – darna. Nors iš pažiūros gali pasirodyti kitaip, Platonas individo nepamiršta – jam svarbu, kad kiekvienas visuomenės pilietis išmanytų savo prigimtį. Todėl iš Platono tobulo valstybės vizijos išskyla trečioji integrali idėja – sielos sandara.

Sielos sandara: Platono žvilgsnis į žmogaus prigimtį

Remiantis Platono filosofija, reikėtų teigti, kad kaip valstybėje – taip ir žmoguje. Pasak N. Kardelio, Platono valstybės vizija yra labai panaši į žmogaus vidų: „Platono valstybės vizija yra labai panaši į žmogaus sielos sandarą. Tos kovos, kurios vyksta sielos viduje, Platono suvokimu, vyksta ir pačioje valstybėje. Norėdami sukurti darnią valstybę, mes turėtume įsižiūrėti į tai, kas vyksta mūsų sielos viduje.“ Tad kaip ir valstybėje yra trys luomai, taip ir žmoguje yra trys sielos pradai – racionalusis (arba mąstantysis), narsusis ir geidžiantysis.

Racionalusis pradas suteikia žmogui galimybę mąstyti, kontemliuoti, panirti į samprotavimus. Platono manymu, tai yra sielos valdovas, kuris privalo valdyti kitus du. Valdyti narsųjį, kurio ambicijos ir narsa gali pranokti racionalumą, ir geidžiantįjį, kurio noras patirti malonumus ir jiems atsiduoti atitraukia žmogų nuo jo paskirties. Platono sielos sandaroje racionalusis pradas yra visai kaip karalius filosofas tobulo valstybės vizijoje. Jis, vadovaudamasis išmintimi, turi suvaldyti protą viršijančias ambicijas ir geidulius. Jis, visai kaip Homero vaizduojamas Odisejas, turi kreiptis į kitus pradus ir įsakyti jiems paklusti: „Trenkė sau kumščiu todėl į krūtinę ir pratarė šitaip: „Reikia išverti, širdie!“

Tad Platonas, įvedęs idėjų teoriją ir ja parėmęs tobulo valstybės viziją, taip pat pristato ir požiūrį į žmogaus vidų, psichinę dinamiką. Akivaizdu, sielos sandara yra pagrindas vėlyvesnėms psichoanalizės teorijoms, pavyzdžiui, Sigmundo Freudo, kuris žmogaus psichiką suskirstė į tris dalis – *id*, *ego*, *superego*. Nors terminologija ir kontekstai skiriasi, S. Freud modelyje aidi Platono balsas. Tai tik dar kartą atskleidžia Platono idėjų ir samprotavimų apie žmogaus prigimtį gelmę.

Švietimo svarba: Platono idėjos besimokančiajam

„Laisvas žmogus nė vieno mokslo neturi mokytis vergiškai. Prievartinis kūno mankštinimas nesusilpnina kūno, bet sieloje neišlieka joks prievarta įkaltas mokslas.“ Taip skamba Platono požiūris į švietimą. Tai, ko gero, aktualiausia ir praktiškiausia šių laikų žmogui suvokiama Platono idėja. Technologijų laikais, kai informacijos srautas neaprepiamai spartesnis nei senovės graikų pasaulyje, tai primena apie nuoširdų norą žinoti. Anot Platono, kiekvienas žmogus iš prigimties nori žinoti, siekti supratimo, todėl pagrindinis žmogaus tikslas – pasukti sielą iš tamsos į šviesą ir kultivuoti prigimtinių žinojimų.

Tik save šviesdamas žmogus atranda idėjų pasaulį, geba atsiriboti nuo žemųjų aistrų, geidulių ir regimosios tikrovės. Šį „sielos posūkį“ Platonas apibūdina kaip perėjimą iš tamsos į šviesą: „Siela turi sugebėjimą mokytis ir įrankį, padedantį žmogui mokytis. Bet kaip akies negalima pasukti nuo tamsos į šviesą kitaip, kaip tik pasukant visą kūną, taip visa siela reikia nusukti tą įrankį nuo išnykstančių dalykų, kol siela pagaliau įstengs pakęsti būties ir šviesiausios jos dalies – tai mes vadiname gėriu – vaizdą.“ Siekdamas įprasmiti sielos gebą pasukti žvilgsnį nuo tamsos į šviesą, Platonas siūlo žmogaus švietimo kelią.

Auklėjimas ir švietimas Platonui yra menas sukinėti žmogaus sielą ir ravėti piktžoles: „Jeigu iš pat mažens išraus iš tokios sielos tuos įgimtus polinkius, kurie tartum švininiai pasvarai traukia ją į apsirijimą, smaližiavimą ir kitokius smagumus ir kreipia jos žvilgsnį žemyn, ir jeigu ji išsilaisvins nuo jų ir pasuks savo žvilgsnį į tiesą, tai tie patys žmonės pradėtų taip pat aiškiai matyti tiesą, kaip dabar jie gerai mato tai, į ką yra nukreipta jų siela.“ Platono požiūryje į švietimą dar kartą aidi olos alegorija – žmogus,

IVARS ŠTEINBERGS

Kaip skaityti poeziją. Hormoninės perspektyvos

Ivaras Šteinbergas (g. 1991) – latvių poetas, kritikas ir vertėjas, poezijos rinkinių „Avilys“ (Štrops, 2020) ir „Jaunystė“ (Jaunība, 2022) autorius. (Šteinbergo poezijos sk. „Š. A.“, 2023.VIII.18; vert. A. V.)

Straipsnis *Kā lasīt dzeju. Hormonālas perspektyvas* šiuo metu sausi pasirodė latvių internetiniame kultūros žurnale „Satori“.

Atsakant į klausimą apie poezijos pobūdį, galimos kelios strategijos, kurios, regis, priklauso nuo situacijos. Tarkime, bandyti atsakyti rimtai trumpame interviu yra tiesiog beprasmiška, išgirstume nebent sąmojingą aforizmą, blogiausiu atveju – pokštą arba citatą (pavyzdžiui: „Man patinka, ką pasakė Wisława Szymborska: aš teikiu pirmenybę poezijos rašymo absurdui, o ne poezijos nerašymo absurdui...“). Tačiau kas būtų ta „tinkama“ situacija? Problema, jog nėra vieningos nuomonės, ką iš tiesų reiškia „bandyti atsakyti rimtai“. Monografija? Paskaitų ciklas? Antologija su penkiasdešimties puslapių įžanga? Autotematinis rinkinys? Išversti ir išleisti kritikos teorijos knyga, kur būtų paaiškinta, kad kiekvieno skaitymo pagrindas visada esti sąmoningos ar nesąmoningos išankstinės nuostatos? Psichoanalizės, dekonstrukcijos, ekokritikos, traumų ir kančių, postkolonializmo tyrėjų darbų serijos? Visi variantai geri, bet jų gausa tuojau signalizuoja kitą problemą – sąlygiškai „rimtas“ atsakymas neišvengiamai patvirtins nerimą keliančią nuojautą, kad poezijos esencializmas (t. y. galutinis apibrėžimas) visada bus išskiriamąjį pobūdžio, kitaip tariant, hierarchizuos ir nepagrįstai privilegijos kuriai nors vieną poezijos genealoginio medžio šaką, ignoruodamas tas, kurios egzistuoja būtent todėl, kad siekia išvengti pirminio apibrėžimo. Vietoj šito šiame rašinyje siūlau laikiną sprendimą – poezijos hormonų teoriją!

Hormonų teorija yra senovės Graikijoje žinomų keturių skysčių teorijos, arba humoralizmo, vedinys. Humoralizmas teigia, kad kosmosas sudarytas iš keturių elementų (žemės, vandens, oro ir ugnies). Žmogaus organizme taip pat funkcionuoja keturi skysčiai – juodoji tulžis (μελαγχολία, *melaina hloē*), flegma (φλέγμα, *flegma*), kraujas (αἷμα, *haima*) ir geltonoji tulžis (χολή, *cholē*). Humoralizmas paklojo pagrindus žmogaus temperamento tipams: juodoji tulžis formuoja melancholišką charakterį, flegma – flegmatiką ir t. t. Laikui bėgant buvo atrasta, kad kūno skysčiai perneša įvairiausias biologiskai aktyvias medžiagas – hormonus, o šie savo ruožtu atveria duris (vožtuvus?) mūsų teorijos plėtotei. Hormonų teorija išlaiko pamatinę humoralizmo nuostatą ir papildo ją taip, kad išvados labiau atitiktų laiko dvasią. Kaip humoralinėje, taip ir poezijos hormonų sistemoje visas turi būti subalansuota – jeigu kurio nors hormono yra per daug arba per mažai, gali pasireikšti fiziniai arba psichologiniai simptomai. Hormonų poetika, kitaip nei humoralinė tradicija, daug tiksliau atspindi realaus pasaulio pliuralizmą – ji visatos neredukuoja į keturias kategorijas. Hormonų yra daug, ir jie visi sąveikauja.

Tolesnėse pastraipose – šeši manyje besireiškiantys hormoniniai poezijos skaitytojų tipai. Šis sąrašas sumanytas kaip pradžia atsakymo į klausimą apie nerimastinąjį poezijos esmės tapsmą. Šis sąrašas nėra baigtinis.

Testosteronikas

Aš, kaip testosteronikas, žinau, kas yra poezija. Poezija – tai rišlia kalba sukurtas tekstas, istoriškai išaukęs iš sakininės literatūros, todėl poezijoje itin svarbu ritmas, muzikalumas, prozodija. (Ar kas nežino, kas ta „prozodija“?) Poeziją reikia skaityti betarpiškai, nes rišlios kalbos semantinę krūvį neša visi teksto lygmenys – tropai, stilistinės figūros, strofika... Formalaus meistriskumo nepakanka, nes gera poezija – tikra (!) poezija – yra ta, kurią kuria talentas – žmogus, ne tik įvaldęs visus techninius dalykus, bet ir valdantis juos lengvai ir įkvėptai. Man svarbu originalumas ir minties kilnumas. Poezijoje ieškau amžinosios tiesos apreiškimo, o šitam pajėgus ne kiekvienas. Būtent todėl esu reiklus – aš žinau, kad tiesa komplikuoata, tad poezija turi būti paremta darbu, idant unikalų ir kompleksinį impulsą įspraustų į šimtmečių šlifuos struktūras. Taigi poezija yra su tvarkymo menas, kosmogonija. Aš esu idealistas, tradiconalistas, metafizikas ir konservatyvus individualistas. Žinau, ką Haroldas Bloomas rašė apie Šekspyrą, puikiai pagrįsdamas, kodėl anglų genijus yra geriausias visų laikų poetas, pelnytai esąs kanono viršūnėje. Mažai, be galo mažai žodžio meno meistrų gali atitikti manusius kokybės kriterijus, todėl dažnai būnu nusivylęs. Mūsų

dienomis dauguma atsisako poetinės kalbos galimybių, nekompensuodami savo pasirinktų trūkumų. Turiu tiek daug ko išmokyti (bet niekas nenori mokytis)! Sąžiningai kalbant, pastaraisiais metais poezija sumenko, nors jos prastėjimas vyksta jau keturis šimtmečius, gal net nuo helenizmo laikų, kol kas neapsisprendžiu.

Adrenalinikas

Aš, būdamas adrenalinikas, žinau, kad poezijoje vyksta pokyčiai; poezija yra naujovė, gera poezija – slaptis. Todėl talentingaisiais vadintini tie, kurie geba taikliai įsivaizduoti ateitį ir perkelti ją į dabartį. Tai labai sunku padaryti, neperpratus praeties. Savąjį gyvenimo momentą geriausiai išvystame įterpę į kontinuumą – kad sulaužytume tradiciją, ją turime permąstyti. Man svarbu inovacija, poezija įpareigoja ieškoti nepanaudotų galimybių; dažnai tai reiškia antagonistą, protestą, radikalių požiūrį. Tuomet kokybės kriterijus – senojo pasaulio destrukcijos koeficientas. Mano pamatinės vertybės – *status quo* atsižadėjimas ir ribinės būsenos. Man patinka, kai poezija meta iššūkį įsitikinimams, kokia ji turėtų būti. Man patinka šūkis: „Kas bebūtų, mes – prieš!“ Jeigu poezija pradės gyvuoti tarpdiscipliniškai, daugialypėje terpėje, apsišlapinsiu iš laimės. Mane žavi visas, ką vadiname avangardu, – tiek istorinis dadaizmas, tiek šiuolaikinių devyniolikmečių keiksmažodinis verlibras. Klausiausi Saschos Bru paskaitų apie modernizmą, esu skaitęs conceptualistų manifestus, ėjęs į lakoniškus performansus, džiūgavęs per postironiškas akcijas. Esu kiek apsėstas „-izmu“ ir priešdėlio „anti-“, bet tikiu, kad pažanga vyksta tik keičiantis konstantoms. Poezija turi rodyti, kas dar nepadaryta. Aš dažniausiai esu užsiėmęs, nes ką nors verčiu – tiek daug dar neišversta į latvių kalbą! Toksiškoji pastoralė! Asemiškoji tatuiruočių zoopoetika! *Found poetry!* Šiuokšliadėžės elegija ir binarinio kodo odė angliai!

Oksitocinikas

Aš, oksitocinikas, suvokiu, kad poezija yra save gimdanti kalba. Poezija, kaip ir filosofija, gyva kalboje, bet kalba yra tik antropomorfizmo visuma, kurianti naujus antropomorfizmus. Todėl poezija neturi ir negali turėti tiesioginių santykių su tiesa, arba tiesa neegzistuoja be kalbos, ji kalbiškai sukurta ir poezijoje reiškiasi raiškiausiai. Mes neišreiškiame nekintančios tiesos, mes nepaliaujamai kuriame ją, galima sakyti, gimdome, kiekvienas eilėraštinis leidžia rasti naujiems eilėraštinams. Taigi problemiškas kalbos santykis su tikrove yra tikroji poezijos tema. Gera poezija yra ta, kuri šitai suvokia. Žinau, ką Martinas Heideggeris rašė apie Hölderliną. Na, bent atrodo, kad žinau. Šiaip ar taip, man patinka tezė, kad esmė glūdi kalboje. Man svarbu metatekstai ir intertekstualumas. Mallarmė nebūtų be Rimbaud, šio nebūtų be Baudelaire'o, pastarojo – be romantikų, kurių nebūtų be... Poezijos kokybė matuojama eilutėse išskleistu nuorodu tinklų beribiškumu. Mane žavi kalbos poetai, objektyvistai, Louis Zukofsky „A“, rečiau – T. S. Eliotas. Bet esu skaitęs ir nepelnytai neįvertintų meistrų, kurie savo dulkėtuose ir knygų prikrautuose rūseliuose yra pajutę visatos svorį, sutelktą pusapvalėje dėžutėje, ir pavertę jį šriftu. Ak, Robertas Duncanas... Ir, žinoma, nauji vardai! Lingvistinė klausia ir dialektai, sociolektai, ideolektai! Dažnai žengiu gatve ir nė nepastebiu, kad jau einu per raudoną.

Estrogenikas

Estrogenikas manyje žino, kad poezija galima papasakoti savo istoriją; poezija suteikia balsą tiems, kuriems jis būtinas, ypač kai šis balsas marginalizuotas. Mane mėgsta kaltinti reliatyvizmu, bet, žiūrėdamas, būtent todėl, kad viską galima reliatyvizuoti, turime būti itin dėmesingi. Poezija yra laisvė, laisvė yra atsakomybė, o atsakomybė yra demokratija, kuri turi būti pagrindų pagrindas. Man svarbu kontekstas, biografija. Tiek talentas, tiek kokybė yra socialiniai konstruktai. Vienintelė skirtis – nuoširdumas. Ko tu bijai? Kas tave trikdo? Būk ten, kur nepatogiausia. Gūdžioje traumoje slepiasi šviesa. Išgyventų patirčių atgarsiams tekste tiesiog nederama senamadiški metodai; tarkime, čia tinkamiausia poetinė proza. Poezijos paskirtis – sužadinti pozityvų veiksmą. Aš poezijoje ieškau vilties, kelio iš neteisybės. Poezija yra įrankis. Poezija yra veikimas. Man patinka, kai eilėraštinis pasakoja gyvenimo

istoriją. Tai gali būti šeimos genealoginis medis, bet gali būti ir vienas pusdienis, kai pasaulis sugriūna, bet tu išgyveni. Esu feministas. Aš noriu, kad būtų geriau. Aš tikiu, kad poezija padeda. Esu susipažinęs su Audre Lorde ir Gwendolyn Brooks tekstais, man patinka išpažintys. Poezija tiesiogiai susijusi su mano ir kitų tapatybe. Taigi ji yra empatijos žadintoja, supratimo tiltas, tarpusavio bendravimo kanalas. Tikiu, kad atjausti – tai geriausia, ką galim padaryti gyvenime. Esu dėkingas už viską, ką turiu, ir beprotiškai nelaimingas, kai žvelgiu į pasaulį.

Dopaminikas

Tokiems dopaminikams kaip aš poezija yra jausmas. Poezija yra tikra, kai man atrodo tikra. Vienintelis tikrumo kriterijus – mano subjektyvus išgyvenimas. Man svarbu intuicija, man nepatinka ilgai, sausai analizuoti. Poezijos paskirtis – mėgavimasis, prieglobsčio suteikimas, grožio dovanojimas pasauliui. Poezijoje ieškau turtų, dvasinių ir žodinių. Esu girdėjęs, ką sakė Simone Weil apie dievišką meną, atsimenu ir Hannah'os Arendt ištarimą, esą poezija nepritaikoma, todėl ir antlaikiška. Iš tiesų man nereikėjo skaityti nei Ritos Felski apmąstymų apie postkritiką, nei Eve Kosofsky Sedgwick svarstymų apie skaitymą, kaip atkuriamąją praktiką, kad sužinotiau, jog poezija geba suadyti yrantį pasaulį – tereikia vieno siūlelio prie žvakės šviesos! Man patinka slaptis, o gera poezija, jei tokios esama, kupina paslapties. Man ne gėda kartais pravirkti prie ketureilio, kurį kiti vadina banaliu. Visą lemia mano patirtis, tas brakstelėjimas, kuris būna arba kurio nebūna. Jeigu nebūna, nenuliūstu, imu kitą rinkinį. Mano stalas nukrautas knygomis, ir aš dažnai negaliu užmigti be savo kasdieninio davinio.

Melatoninikas

Kaip melatoninikas, aš nežinau, kas yra poezija, nes visą gyvenimą, – o poezija – dalis gyvenimo, – suvokiu kaip milžinišką ir žvilgsniu neaprepiamą svajonę. Aš svajoju ir todėl nežinau, ko sulauksiu; bent stengiuosi nuo akinių nubraukti visas prielaidas, nes kiekviena prielaida gali būti ir prietaras. Gal tai ir reiškia „talantą“ – stereotipų neužgožtą žvilgsnį. Jeigu reikia kokio nors pagrindo, sakysime, kad poezija yra tai, ką mes vadiname poezija. Nevalia savavaliuoti. Jeigu nesavavaliaujama – neišsklabinami kokybės kriterijai; poezijai, ko gero, reikia skaityti ir kelti kokybės kriterijus kiekvienam pavieniam eilėraščiui. Kiekvienas eilėraštinis, jeigu artinsimės prie jo švelniai ir dėmesingai, t. y. užduodami tinkamus klausimus, mums atsivers, ims kalbėti. Eilėraštiniai kalba man, kaip kalba visi daiktai (matyt, esu materialistas) – nukrautas stalas ir saulė šaltą dieną kažką byloja man vien savo egzistavimo faktu; mano užduotis – išgirsti. Žinau, ką apie poetus manė Platonas, ir to man gana, kad jie mane sužavėtų. Smalsumas galėtų būti manoji kelrodė žvaigždė. Man tiek daug dar reikia išmokyti! Aš niekada nenuobodžiauju. Manęs visur laukia staigmenos. Eilėraštinis suvokiu kaip vieną iš daugybės žmogaus saviraiškos būdų.

Pavyzdžiui, vakar skaičiau Rebeccos Elson eilėraštinį iš rinkinio „A Responsibility to Awe“ (2001). Ji buvo astronomė. Paklauskite šio eilėraštinio pradžios:

*Kartais kaip mirties
baimės priešnuodį
aš valgau žvaigždes.*

*Tokią naktį gulėdama ant nugaros
išsiurbiu jas iš troškios tamsos,
kol visos, visos jau manyje,
karčios kaip pipirai ir aštrios.*

*Kitąkart įmaišau save
į dar visiškai naują visatą,
dar šiltą – it kraujas:*

*be tuščios erdvės, vien erdvė,
šviesa nuo dar ne žvaigždžių,
klaidžiojančių žėrinčiam ūke,
ir mes visi, ir visas
jau tenai, bet dar
formos nesupresuotos.*

Ar ne puiku? Manding, gana puikiai.

satori.lv
Vertė Arvydas Valionis

„Kino pavasaris“: nostalgijos efektas

Žiemos pabaigoje, svečiuojantis pas bičiulius, iš kito kambario pasigirdo muzika. Nepaisant šurmulio, neišvengiamo, kai kambaryje esti daugiau žmonių ir kitų kūrinių, skambėjusių prieš tai, būtent šis man iškart sukėlė stiprų, jaudinantį jausmą – vėliau jį įvardinau kaip nostalgiją. Atrodė, kad kažkada seniai jau esu girdėjusi, o veikiausiai tai, ką dabar man perdavė muzikos garsai. Tai buvo Ryuichi Sakamoto „Opusas“.

Simboliškas sutapimas, nes pirmas filmas, kurį pažūrėjau šiųmetiniame „Kino pavasaryje“, buvo „Ryuichi Sakamoto / Opusas“ (rež. Neo Sora). Žiūrėti – sąlyginis veiksmas šio filmo atžvilgiu. Didžiausias dėmesys filme tenka atliekamai muzikai, todėl turbūt labiausiai pasisekė tiems, kurie pateko į seansą, į kurį rinkosi supratingi žiūrovai, žinantys, kur atėjo. Bet koks pašalinis garsas, kaip ir kamerinės muzikos koncertuose, būtų kaip svetimkūnis, nemaloniai išspiešiantis į klausos lauką. Ką ir kalbėti apie šių laikų kino salių neišvengiamybę – spragėsius. Man pasisekė, nes pauzių metu girdėjosi tik žiūrinčiųjų kvėpavimas. Vėžiu sergantis garsus kompozitorius ir atlikėjas, du kartus įvertintas „Grammy“ apdovanojimu, šį – paskutinį – savo koncertą įrašė kaip atsisveikinimą. Pusantros valandos filme Sakamoto atlieka pačius garsiausius savo kūrinius, garso takelius iš filmų „Laimingų Kalėdų, misteriai Lorenasai“ (rež. Nagisa Oshima), „Dangaus prieglobstis“ ir „Paskutinis imperatorius“ (rež. Bernardo Bertolucci), pelniusius jam šlovę ir etapais žyminius kūrėjo kelią dar nuo

grupės „Yellow Magic Orchestra“ laikų. Vėliausi kūriniai – iš kompozitoriaus albumo „12“, o anksčiau paminėtas „Opusas“ skamba paskutinis, einant titrams.

Nostalgija įvardinamas jausmas, susijęs ne su pačiais praecities įvykiais, o su pojūčiais, kurie tuo metu buvo apėmę. Prisiminimas transformuojasi į jausmą, dažnai net stipresnį, nei būta paties išgyvenimo. Beveik visi Sakamoto kūriniai pasižymi nostalgijos efektu – gal tai iš dalies lėmė jų populiarumą ir šlovę.

„Atsipūsti reikėtų, gal persistengiau“, – viena iš kelių frazių, kurią trumpas pertraukos tarp kūrinių metu ištaria Sakamoto. Subtiliai nufilmuotuose kadruose – kompozitoriaus profilis, veido išraiškos ir rankos. Nespaltvota juosta atkartoja juodų ir baltų fortepijono klavišų gamą, vaizde – nieko nereikalingo, scenografija apsiriboja tik tuo, kas svarbiausia: instrumentu ir jo apšvietimu. Simboliškai filmo dramatinę liniją išbaigia šviesa: pradžioje natūrali – ryto ir dienos, ilgainiui susitraukianti iki vieno šviesos šaltinio – sceninio prožektoriaus, kol galų gale fortepijono klavišai lieka groti vieni.

Ryuichi Sakamoto mirė prieš metus, 2023 m. kovo 28 d., pralaimėjęs kovą su vėžiu.

Pasak psichoanalitiko Manuelio Blanco, nostalgija dar gali būti vadinama atminties skausmu. Iš dalies apie tai režisieriaus Andrew Haigho filmas „Visi mes svetimi“. Būtent nuo to skausmo kenčia pagrindinis filmo veikėjas scenaristas Adamas (akt. Andrew Scott), savo rašomame tekste grįždamas į vaikystės namus, pas dar jaunus tėvus, jam vaikui esant žuvusius autoavarijoje. Filme realybės ir Adamo vizijų linijos susipina, o vėliau ir uždengia viena kitą. Vis dėlto tai netrukdo sekti aiškiai struktūrizuoto siužeto, kuriame režisierius apgalvoja kiekvieną smulkmeną, nes raktas, kad vis dėlto esame kviečiami ne į realų, o į išgalvotą pasaulį, duodamas jau filmo pradžioje; viename iš Londono dangoraižių gyvena tik du žmonės, iš kurių galbūt tik vienas – tikras, o kitas – Haris – lyg tas vaikystės „nematomas draugas“, simbolizuojantis besąlygiškos meilės troškimą – tokios, kokią gauname tik iš tėvų. Iš pradžių istorija norisi tikėti tokia, kokia ji rodo ma ekrane: du vieniši žmonės užmezga santykį ir atranda vienas kitame ilgai ieškotą trūkstantį dalį. Galiausiai pra-

dedi suprasti, kad esi Adamo norimame susikurti pasaulyje, kuris vaizduojamas jo rašomame scenarijuje, bet tai nieko nekeičia – filmas dovanuoja susitapatimo pojūtį. Iš Adamo tėvo lūpų nuskambėjusi frazė „Rašytojas mažiausiai žino apie gyvenimą“ – tarsi dar vienas pretekstas gyventi ne realiame, o aprašomame pasaulyje, kuriame ilgainiui tamsos ir šešėlių daugėja. Kažkuriuo filmu metu nuojauta, kad veikėjams nebentiks nieko gero, sukelia patį tikriausią egzistencinį siaubą – turbūt tai ir yra gero filmo bruožas.

Filmas kurtas pagal Taichi Yamados romaną „Svetimi“ (1987), todėl buvo įdomu jį palyginti su japonų režisieriaus Nobuhiko Obayashi 1988 m. filmu pagal tą patį romaną – „Vasara su vaiduokliais“ (*The Discarnates*). Obayashi interpretacija nuosaikesnė, veiksmas vyksta Tokijuje, kur į tokiam pačiame vaiduokliškame biurų pastate gyvenančio, neseniai išsiskyrusio rašytojo duris vieną vakarą pasibeldžia nepažįstama moteris. Haighas pateikia žiūrovams savąjį LGBTQ interpretaciją, todėl Adamo jausena, vienišumas, troškimas sulaukti žuvusių tėvų palaikymo dėl savo tapatybės man vietomis susisieja su Olivios Laing eseistiniame romane „Vienišas miestas“ aprašoma homoseksualius kūrėjus ir menininkus smelkiančia egzistencine vienatve ir artumo paieškoms.

„Visi mes svetimi“ palieka žiūrovui daug klausimų, iš kurių „kas tikra, kas išgalvota“ – tikrai nėra svarbiausias.

– EGLĖ FRANK –

Miuncheno juvelyrikos savaitė – tarp *déjà vu* ir *jamais vu*

Nuo papildytos realybės papuošalų iki tų, kuriuose panaudoti smidrų kotai, nuo emaliuotų puodų bokštų ant podiumo iki šamaniškų apeigų konteksto – šiuolaikinė juvelyrika gali būti suprasta labai plačiai. Tai ne tik grožio ar statuso simbolis, bet ir pasakojimo, asmeninės ar kolektyvinės tapatybės išraiška. Inovatyvus medžiagų panaudojimas ir netikėti kūrybiniai sprendimai leidžia juvelyrikai peržengti tradicinio amato ribas, pasiūlydami neįprastus ir įtraukiančius saviraiškos būdus ir tai ypač išryškėja Miuncheno juvelyrikos savaitėje – kasmetiniame nepriklausomame šiuolaikinio juvelyrikos meno renginyje, suburiančiame menininkus, galerijas, kuratorius ir meno kritikus iš viso pasaulio ir šiemet vykusiame nuo vasario 28 iki kovo 3 d.

Miuncheno juvelyrikos savaitė garsėja kaip svarbiausias pasaulio šiuolaikinio juvelyrikos meno renginys, taip pat yra ir viena iš pagrindinių naujų talentų bei inovatyviausių ir eksperimentinių juvelyrikos kūrinių pristatymo arenų. Kaip atsaką į tradicinių juvelyrikos parodų apribotumus, juvelyriniai palaipsniui sukūrė savo parodų tradiciją, eksponuodami darbus įvairiose miesto erdvėse – senuose knygynuose, parduotuvėse, mažose galerijose, netgi apleistose metro stotyse ar baseinuose. Šie satelitiniai renginiai šiemet pasiekė rekordinį 68 vietų, kurias reiktų aplankyti, skaičių. Projektui augant, jame vis dažniau jėgas išbando ir lietuvių menininkai – jiems šioje apžvalgoje norėčiau skirti daugiausia dėmesio.

Renginio metu „Galerie Handwerk“ ir „Galerie Welt-raum“ vykęs vaizdo įrašų festivalis „SMCK On Reel“ atvėrė naujas juvelyrikos meno perspektyvas. Jau trečią kartą nuo pat festivalio įkūrimo jame dalyvaujanti menininkė Neringa Poškutė-Jukumienė šįkart pristatė net du kūrinius – kartu su Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto studentais atlikto performanso „Puo/-das – Puo/-šalas“ videodokumentaciją ir savo asmeninę darbą, videoperformansą „Door Knob Jewellery“ („Durų rankenos juvelyrika“). Kūrėja ne vienus metus tyrinėja instaliacijų, videomeno ir performansų potencialą juvelyrikos diskurse, taip parodydama, kad šiuolaikinę juvelyriką galima suvokti ne tik kaip nešiojamus meno objektus, bet ir kaip autonomiškus kūno ir erdvės sąveikos naratyvus. Kūrinyje „Door Knob Jewellery“ viešųjų ir privačių erdvių durų rankenos tyrinėjamos

Neringa Poškutė-Jukumienė. Puo/-das – Puo/-šalas. Daivos Šeibelienės nuotrauka

atsisakant vien funkcionalumo ir estetikos kategorijų – netikėtas kasdienio gyvenimo ritualų erotiškumas, atminties ir santykių su aplinka refleksija leidžia menininkei mąstyti apie tai, kaip kasdienės aplinkos objektai gali tapti emocinės įtampos ir atpažinimo šaltiniais, kaip juose galima išvelgti paslėptas istorijas ar asmenines reikšmes.

„Hat Trick“ („Triukas su skrybėle“) – grupinė paroda, kurioje dalyvavo Ieva Grigienė, Kamilė Stanelienė ir Agnė Žaltauskaitė, – įvyko unikalioje erdvėje „Nofrit Hütte“, ateljė, kurios specializacija – avangardinių galvos apdangalų gamyba. Ši vieta tapo ne tik parodos fonu, bet ir dialogo tarp tradicinio amato ir šiuolaikinio meno erdve, taip pabrėžiant, kaip neįprastos erdvės gali įkvėpti naujas interpretacijas ir sąveikas tarp skirtingų meno šakų. Pagrindinėje SCHMUCK parodoje, vykusiame „Messe“ parodų rūmuose – erdvėje, kurios dydis pusšesto karto viršija Vilniaus „Litexpo“ parodų rūmų, – buvo pristatyta plataus spektro kūrinių: nuo tradicinės juvelyrikos iki avangardinio dizaino. Jaunųjų kūrėjų paroda „Talente“ suteikė galimybę jaunajai juvelyrų kartai pristatyti savo darbus platesnei auditorijai. Tarp dalyvių buvo ir lietuvių menininkė Aušra Mačiulaitienė – ji eksponavo segių seriją „Aliuzijos“, kurios gintaro dulkių reljefai ir sidabro linijų piešiniai atspindi atminties daugiasluksniškumą ir sudėtingumą. Šios segės kalba ne

tik apie atminimo estetiką, bet ir apie emocijas, kurias galime išreikšti per prisilietimą ir gestus. Segės tampa ne tik dekoratyviniu elementu, bet ir emocinės patirties šaltiniu, leidžiančiu peržengti laiko ribas ir paliesti tai, kas svarbu čia ir dabar.

Miuncheno juvelyrikos savaitė – tai renginys, kurio metu ne tik eksponuojama šiuolaikinio juvelyrikos meno įvairovė ir novatoriškumas, bet ir skatinamas tarpdisciplininis dialogas bei glaudus bendradarbiavimas tarp menininkų, dizainerių ir kuratorių. Nors ilgamečiai dalyviai gali pastebėti tam tikrus pasikartojimus ekspozicijose, ši savaitė tebėra neįkainojama proga atrasti naujas talentingas asmenybes, susipažinti su naujausiomis juvelyrikos meno tendencijomis ir semtis gyvybiškai svarbaus įkvėpimo.

Kaip pažymėjo norvegų menininkas Sigurdas Brongeris, kurio retrospektyvinė paroda buvo atidaryta Miuncheno moderniojo meno pinakotekoje, šiuolaikinė juvelyrika yra smarkiai veikiamą šiuolaikinio meno, tačiau pats menas dažnai nepasinaudoja juvelyrikos siūlomomis galimybėmis ir idėjomis. Miuncheno juvelyrikos savaitė siekia užpildyti šią komunikacijos spragą, pabrėždama šiuolaikinio juvelyrikos meno įvairumą, inovacijas ir kūrybinę galią, juk galiausiai šiuolaikinė juvelyrika yra tarsi miniatiūriniai skulptūrų ar instaliacijų eksponatai, kurie gali būti nešiojami kaip meno kūriniai.

Lietuvoje šiuolaikinė juvelyrika vis dar pernelyg priklauso nuo tradicinio supratimo, būdama identifikuojama kaip amatas arba dizaino sritis. Ši ribota perspektyva yra akivaizdas kūrybinės išraiškos ir interpretacijos trūkumas, kuris neleidžia iki galo atsiskleisti juvelyrikos meno potencialui. Pasaulyje juvelyrika kaip instaliacija, performansas ar net vaizdo įrašas seniai yra įprastas reiškinys, turintis gilias kultūrinius ir prasminius sluoksnius, bet Lietuvoje dar reikia stiprinti tokią kritinį suvokimą. Tai būtinas mūsų meno lauko evoliucijos pokytis, nes šiuolaikinės juvelyrikos kaip savarankiškos meno formos interpretavimas gali praturtinti kultūrinį diskursą ir atverti naujas kūrybos bei meno vartojimo perspektyvas.

– ROSANA LUKAUSKAITĖ –

NIDA TIMINSKAITĖ

•
 čiuožia bažnyčia
 į kabelius iš ratnyčios
 šimtmetį išstovėjusi
 pakeičia savo patroną –
 iš baltramiejaus į švenčiausią mergele
 lūžta ir dulka vargonai
 su dailiomis arabeskomis –

paukšteli, paukšteli, nuskink tą šakelę
 kad vynu vanduo pavirstų -----

bet švenčiausiai mergelei
 vargonų nereikia
 nes ji vis tiek keliauja į dangų...

o per šventąjį baltramiejų gandras išskris
 (kad išskris – tai visai neblogai)
 bet jis šeimos pavakarius išsineš
 ir šeimynai gospadinė jų nebeduos
 kol sulauks pavasario
 tad praktiškai mąstant –
 švenčiausia mergelė turbūt geriau
 nes ji ne tokia kaip toji pikta gospadinė –
 neatims duonos kąsnio
 ir jos maitinti nereikia
 nes ji šventąją dvasia gyva...

per šventąjį baltramiejų
 diena trumpėjant
 pjaunamos avys
 kurios nenueis į dangų...
 o mergos valgo silkę prieš miegą
 kad susapnuotų jaunikį
 po lova skęstantį šuliny –
 geriau pasitaikytų koks
 įstrigęs voratinkly
 nei vargo skruzdė
 iš gretimo skruzdėlyno...

onutės kartono dėžė

atsimenu babytės onutės kartono dėžę šėpoj
 su angliškais užrašais – iš amerik
 amerikoniškos šilko skarelės
 su keistų gėlių raštais
 šilkas oranžiniais taškais
 (iš jo vėliau bus pasiūta suknelė)
 kita šilko sukna gėlėta
 nerta gelsvo (gal nuo laiko pageltusio)
 šilko apykaklė, siūlas gan storas
 matyt, neturėta kitokio
 sagė – drugelis padaryta gal kiek naivokai
 ir vaikiškai, jis netiktų babytės lelijų
 daržely, bet tinka prie šilko skaros
 gintariniai karoliai
 nesupratau, ką reiškia kiti karoliai –
 juodų karoliukų vėrinys su kryžium
 tik vėliau išsiaiškinau, kad tai rožančius –
 skambėjo kažkaip nepadoriai
 todėl, matyt, taip giliai paslėptas
 pačiame kartoninės dėžės dugne
 ten dar sena nučiurusi suskaičyta
 knygelė – kai kurie lapai vos laikosi
 tarp knygelės lapų mažas
 paveikslėlis su rožine mergele
 ten pirmąsyk perskaičiau maldą
 nes jau mokėjau skaityti
 nors jos prasmės tuomet ir nesupratau
 skambėjo kaip kokie užkeikimai:
 sveika, marija, malonės pilnoji...
 švebeldžiuodama perskaičiau
 ilgai spoksojau į marijos rožinius skruostus
 paskui pabandžiau juos atkurti ant savo veido
 paseilinusį pieštuką – išėjo nelabai gražiai
 bet lūpos pavyko puikiai
 gavau nuo babytės barti –
 ilgai šiuravo skruostus lininiu rankšluosčiu
 kol jie natūraliai paraudo
 „noriu būt kaip marija“ – vis kartoju
 o įraudusiais skruostais ritosi didelės
 ašaros kaip rožančiaus karoliai...

nesupratau ir užrašų ant kartono dėžės
 tik vėliau sužinojau – kad ten angliška...

Ramunės Pigagaitės nuotrauka

2022-ieji

tyla prieš audrą
 pelėda įstrigusi veidrody
 bilietai į traviatą visi išpirkti
 pasaulis šoka absurdišką tango
 pagal sušikto rusiško klouno muziką, kuris
 įžūliai pokštauja ir juokiasi iš buvusio savo grožio
 suvarpyto randuoto nualinto pajuodusio veido
 lūpomis asilo, apsimešančio, kad moka visas kalbas
 karo girmos, įstrigusios kažkur ten europos viduryje
 karai dėl religijos su religija ir be jos nesibaigia
 kai numanomas filmavimas galimas tik karo arenoje
 keli fragmentiški epizodai paranojiškuose dali griuvėsiuose
 neryški, miglose skendinti ateitis žada mėsmalę
 negyvenimas dailiai suraito špygą
 net ulenšpygeliams
 iškrentu iš tylos ir vienatvės
 nužymėtos kryžiais kapų
 gyvenimas atrajoja
 nusiurbtą pelėdišką tylą

•
 nuo viršutinės lentynos
 staiga nukrito istorija
 drėbtelėjo visu baroko svoriu
 (kai pasaulis jau buvo atradęs baroką)
 išvirto staiga visais savo viduriais
 prispausdama lapės kailio šlepetę
 paskelbė absoliučią perdėjimo monarchiją
 nugarmėjo putliomis panegirikų kaskadomis
 barstydamą neišsenkančias antikos atsargas
 dulkėmis, pelenais ir purvu susikaupusias
 senosiose bibliotekose ir filosofų panagėse
 atsivertė dvi piramidės:
 kryžius, gyvatė, kriauklė
 karžygio skydas su kaukolėm
 šventasis stanislovas plėšias fortūnai sparnus
 kaip žinoma, fortūnos nukrenta iš dangaus
 istorijos knygomis ar lietumi iš armotų
 ar kaip griaučiai namo kabantys virš griuvėsių
 kuriam ramentus atėmus jis neištovi
 ir griūva, prispausdamas dar esančius būtyje

ir išsilaiko tik baziliskas virš kolonos
 iš abiejų pusių – muzikos instrumentai...

enchiridion

apgraibomis suspaudus delne įsispaudžia
 geležies apkaustų raštai
 graikiško rašto rašmenys
 tartum ašmenys
 kas tai –
 kario durklas ar duona?
 kasdienis budrumas atrandant save?
 galbūt...
 užrašų knygelė, fiksuojanti kasdienybę
 su visom krikščionybės tiesom irerezijom
 pagonybės reliktais – žiedai, puošiantys sąmonę
 suvešėję ir išsiskleidę ten juodžiausiomerezijom
 kas kartą vis sunkiau atpažįstant save
 ir piktinantis pajutus sau svetimumą?
 užrašyk...
 visa tai – nes tai išminties pradžia
 kasdienybės duona ten, kur ir išminties druska
 o... gal...
 tai vėduoklė – laiko matuoklė
 ventiliuojanti praecities vaiduoklius, sušvinkusį orą
 prietarus, apkalbas ir šmeižtus
 o jeigu...
 atmestum tą nuolatinę judėjišką observaciją
 nesibaigiančias tuštybės, papročių ceremonijas
 jeigu pažvelgtum giliau – tai tos ceremonijos išgalvotos
 kaip ir visi kasdieniai ritualai be pabaigos
 nuolat banguojantys iš centro į pakraščius...
 tik norėčiau paklausti –
 kodėl...
 garbinat tuos, kurių neturėtumėt garbinti?
 pro apakusių, apsileidusių, neatsakingų minčių sąvašynus
 nebegalima įžiūrėti daiktų proporcijų
 pro pavydo, vaidų ir melų purviną stiklą
 nebeįžvelgsi žmogaus vertės, santarvės ir tiesos
 kur tos ribos – ar jau visai užsimurzino ir išsitrynė?
 kur aukštai – kur žemai, kur gėris – kur blogis
 kur melas, o kur tiesa?
 jeigu...
 esi pašauktas laisvei
 kodėl savanoriškai pasiduodi jungui?

 spaudžiu delne *enchiridion*
 nežinau... ar jis gali tave išgelbėti
 bet mano atminimų lauže
 vis dar rusena viltis...

•
 vaikštinėju –
 iki skausmo nugrotom vietom
 šunys graužia šaligatvio plyteles
 kaip šokoladą
 progresuojanti senamiesčio
 demencija
 amžinas įšalas
 europos aikštėj
 parduotuvių ir muziejų
 vitrinose
 dangų virš miesto
 ištikęs
 ūmus išbėrimas...

•
 klausiau šopeno lietuje
 drambliais užsimaskavus
 mykolo bažnyčia
 rėmė
 dangaus skylėtą
 pilką antklodę
 kuri prakiuro šiltu lietumi
 nedrąsiai
 naktis atslinko
 ištirpdė muziką ir laiką
 lietuje
 garsai fortepijono
 į srovę atsimušę dužo
 ir monotonišku
 šlamėjimu lašų
 jaugo
 į šniokščiantį
 fontaną

JARYNA ČORNOHUZ

Jaryna Čornohuz (g. 1995) – ukrainiečių poetė, Kyjivo universiteto filosofijos magistrė, karo medikė ir žvalgė. 2019 m., baigusi pirmosios pagalbos pagrindų kursus, tapo „Hospitaljerų“ savanorių medicinos bataliono paramedike. 2020 m. gegužę pasirašė sutartį dėl karinės tarnybos Ukrainos jūrų pėstininkų pajėgose. Kai 2022 m. vasarį Rusija įsiveržė į Donbasą, Jaryna jau buvo ten. Ji dalyvavo įnirtinguose mūšiuose prie Popasnos, Mariupolio ir Bachmutu. Turi vyresniojo jūrevio karinį laipsnį. 2022 m. gegužę buvo apdovanojama medaliu „Už išgelbėtą gyvybę“.

Jarynos pirmoji poezijos knyga „Kaip riečiasi karo ratas“ (*Як вигинається воєнне коло*) pasirodė 2020 m. Antroji poezijos knyga „[dasein: esaties gynyba]“ (*[dasein: оборона присутності]*) buvo išleista 2023 m. Už šią knygą autorė šiais metais pelnė Nacionalinę Taraso Ševčenkos premiją.

[miškų ir laukų dvasios]

Frontas suryja mano širdį ir draugus.
Suryja visus žodžius
ir vis dairosi į likusį mano kūną.

Senuosiuose mituose pasakojama apie laikus,
kai ateidavo milžinas,
kuriam kas mėnesį atiduodavo 10–15 geriausių
vaikinių ir merginų,
kad šis nebadautų ir kaimas galėtų ramiai gyventi.

Pilkosios zonos žemė periodiškai pražioja nasrus,
kad mumis numalšintų karo badą.
Mes pasisiūlėme karui patys, kad jis malšintų
badą mumis
ir paliktų mūsų šalį ramybėje.
Mes visi stovim eilėje siaurame tarpeklyje.
Nė vienas iš mūsų nežino kada – o ir nereikia
to žinoti.
Tik mūsų priešas – joks milžinas.
Jis menkas, smulkus ir ima tik smulkmės kiekiu.
Nenuostabu, kad blogis
senuosiuose mituose buvo vaizduojamas kaip maras,
kaip visuma didžiulio kiekio smulkmės,
kaip skėriai,
suryjantys visą derlių, kaip žiurkės, pavojingos tada,
kai jų daug, o po vieną – jos nieko vertos.
Rusija, tai ir esi tu. Didžiulis kiekis smulkmės.

O mes suaugome su savo žeme drabužių spalva,
oda, krauju ir gyvenimo būdu. Mes kažkuo
panašūs į miškų ir laukų dvasias.
Jas dažnai galima pamatyti pirmąjį ir paskutinį kartą.
Kitąmet mes nematėme nieko, išskyrus Donbasą.
O kai mus keletui dienų išleisdavo už jo ribų
į kitą pasaulį – ir toliau tebematėme tik jį.
Pramonės rajonai, terikonai, karjerai, upelės,
per kurias ėjo fronto linija, nuvargę
pafrontės žmonės,
lietaus išplautos pilkosios zonos minos, sunaikinti
automobiliai,
šūviai-sprogimai, sproginiai-šūviai, kontaktas, sausas
davinyš ir uniforma, prieš uniforma ir sausas
davinyš – pramaišiu.

Pasaulis mirtinai įsirėmė, gindamas šią žemę.
Ir net jei kas nors po viso šito bus, net tada
mums kitko, tikriausiai,
jau niekad nebereikės.

[monologas]

norėčiau rašyti eiles
kurių kiekvienoje eilutėje būtų paslėpta mažų
mažiausiai saulė jūra ir dykuma
ir dar
aušra šerkšnotoje stepėje
kaitra prie jūros
vasaros sutemos pakrantėje
vakaras ažuolyne
nakties skraistė stepėje

norėčiau rašyti eiles
kuriose kiekvienas žodis būtų paslaptis
ir būtų veidrodis,
kuriame kiekvienas skaitantis
matytų šimtus savo atspindžių

norėčiau rašyti taip
tarsi su manimi amžinybė rašytų
savo sudėtingus ir atpažįstamus visatos
ir žmonių fraktalus

norėčiau, kad tai ką parašiau susišauktų
su Ovidijumi ir Borgesu
norėčiau eilėse kalbėtis su Heideggeriu
ir vaikščioti peilio ašmenimis su Nietzsche
norėčiau taip...

bet aš gimiau tautoje,
kuri ginasi jau šimtus metų
nuo šešiskart gausnio priešo
gina savo didžią šalį,
o priešas nori bet kokia kaina
mus sunaikinti ir jau surengė mums
mažiausiai trejetą genocidų (jų daugiau, po teisybei)

todėl aš savo eilėse
verkiu ant kapų
savo brolių ir seserų

verkiu rusų sunaikintų mūsų
miestų griuvėsiuose
verkiu barų,
kuriuose gėriau su savo žuvusiaisiais
tada dar gyvais
alų ir vyną

verkiu sugriautų miestų
ir okupuoto jūros kranto

verkiu eilėse tą trumpą laiko atkarpa
kol nekariauju
nesu gynyboje

verkiu net tada,
kai nebegaliu verkti
kai nuo dar vieno sumaitoto kūno
viduje nebesujuda niekas

mano tauta šimtmečiais verkia prie kapų
ir aš verkiu
ir viskas, ką dar galiu padaryti
– paimti į rankas automatą
jau seniai tai padariau
nes šiame krašte poetai pajunta karus pirmieji
ir kas kartą juos laiko pamišėliais
bet taurę visi išgeria kartu
kas tik pusę
o kas ir iki dugno

kartais man atrodo, kad išmokau
žudyti eilėraščiais
mėtyti prie dronų prikabinatas granatas
bet kažin ar iš eilių kada nors pradings
rauda žuvusiems

tai ir reiškia būti poetu Ukrainoje
amžinai raudoti eilėse prie
dar visai šviežių kapų

ir dar prie tų, prie kurių šimtus metų

visai nelinksma, ar ne?
ne optimistiška, ką?
tačiau sąžininga

net kai pamirštame savo tikrąjį vardą ir kalbą,
mes niekada niekada niekada
neprarandame tikėjimo
savo grožiu, jėga ir valia
ir todėl
net likę po pelenais –
nepasiduodame

regis, tai ir yra mano tautos dovana

Vertė Marius Burokas

[apie tiesą]

žemė atsikrato šalčio
lėtai ir galutinai
kol tu pavasarį apaugi baltais skausmo žiedlapiais
teksto meniškumas nukenčia
dėl daugybės žodžių apie pergale
dėl begalės raginimų gyventi toliau
gyventi laimingai, nepaisant netekčių
šioje šalyje viskas yra melas
išskyrus skausmą
šioje šalyje
lengvi nerūpestingi intelekto siužetai
neišvengiamai sumeluos

tik skausmas gali pasakyti tiesą
džiūsta ant asfalto nešališkumo ir apibendrinimo talentas
velniop visas pasaulio filosofijas
ir sapnuojasi tau naktimis
žuvusiųjų motinos
kurios neša akmenis ant kapų per krūmynus
kurios užmirš save
tačiau ne sūnus po antkapių plytomis
ir sapnuojasi tau žuvusieji
kuriuos mylėjai
o vienas prašo apkabinti atsisveikinimui
ir tu apkabini
sako bent jau kas nors
turi niekada nepaleisti
kaip tu
klausia kitas mūsų metu
ar tu dar gyva
būk paskutinė it akelai ištraukta laiminga korta su
aptirpusiomis prie ugnies akimis

„jeigu kas – neverk manęs“
ir tau sapnuojasi netektis to
kas tave sunaikins greičiau nei kulka
tai paskutinis šūvis į meilę
ir tau sapnuojasi miestai okupuoti miestai
joks išlaisvinimas nenutrins jų griuvėsių
jie nebesužinos ar buvo kažkada sveiki
tiesa visad buvo tame griovime
o ramybė buvo melas
teka okupacijoje Donecas
niukteli į šoną Juodajai jūrai jūrai Azovo
skęsta tiesoj tamsūs miestai virš jų
sako
viso pasaulio vanduo – tai vanduo iš mūsų išdraskytų ertmių
ir sapnuojas dukrelė kuri amžinai laukia
tavęs iš karo
tavo pilko šešėlio iš skausmo ir pelenų
kuris apauga baltais praradimų žiedais
ir alsuoja į visus liepsna
mūsų kūnai miško ir žemės spalvos
tarsi dvasios
mūsų įniršis, mūsų pasirinkimas nesitraukt ir žudyti,
mūsų sutikimas numirt, atsigaun nuo žaizdų mūsų lauke,
mūsų sutikimas, jei reiks –

palikt savo tėvus be kūno ir kapo
valstybė ir kariai kūno netenka kartu
valstybė ir kariai miršta vienu metu
valstybė ir kariuomenė geria laukimo ir ištvėrmės taurę
kartu

pernelyg raudona dėmė

tamsa svaigina
ir kiekviena iš mūsų tamsoje eina viena pati
netgi tada jei šalia nėra vietos net kvėptelėt – vieni pečiai,
vieni kūnai,

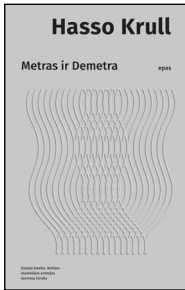
kiekviena iš mūsų tamsoje eina viena pati
kol kiekviena iš mūsų supras
kad paramos ieškoti niekada priežasties ir nebuvo –
visi pečiai per silpni
širdžiai kur plaka tavy
balsui kur kalba tavy apie meilę kokios jau esam pamiršę
ieškoti

meilė kuri tapo ženklų
meilė savam ir meilė už savą
ja netiki
nors visame pasaulyje
ji panašesnė į saulę labiau nei kas kita
ir pasaulis prabyla savo žmogišku balsu
tu pernelyg raudona dėmė ant pernelyg pilkšvos drobės
ir tai ardo kompozicinę tvarką
išmirkusią nederančioje raudonoje spalvoje
kai viskas aplinkui siekia įprastos juodumos
įveikiant bjaurių moters kūno silpnybę
peržengiant per nuvirtusius medžius
suvyniojus odą kordūron keliais ritiniais
jaučiant tylios geležies rankose apsaugą
kiekviena iš mūsų jaučia du dalykus:
tamsa svaigina
kiekviena iš mūsų tamsoje eina viena pati
paramos nereikia
parama plaka viduj ir turi balsą
visi pečiai per silpni išlaikyt vieną širdį
stiprūs žodžiai visada per silpni
stiprus kūnas mirtingas
balsas negęsta jeigu moka būti
kiekvienoj motery gyvena karė
kuriai teks pereiti tamsą vienai pačiai
ir nereikia jokios pagalbos
ir visi pečiai – pertekliniai
ir visas sunkumas – tik dviem rankomis
ir visi įsimylėjimai – jau nugyventi ir palikti
ir visa vienatvė – tavo
ir visa pasaulio naktis – it viena vieno gyvenimo saulė

Vertė Jurgita Jasponytė

Išmitinimas

Hasso Krull. *Metras ir Demetra*. Epas.
Iš estų k. vertė Agnė Bernotaitė. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2023. 173 p.

Naujausioje literatūroje perkurti mitą populiaru. Lietuvių literatūroje Vladas Braziūnas ir Sigitas Geda perkuria tautosakinius, Alvydas Valenta – antikinius mitus, to imasi ir kiti kūrėjai. Perkurti mitą ir iš naujo permąstyti pasaulio sandarą, raidą ir pokyčius ėmėsi ir estų poetas, vertėjas, filosofas, folkloro tyrėjas Hasso Krullis knygoje „Metras ir Demetra“, kuri 2005 metais pelnė Baltijos Asamblėjos premiją.

Knygą sudaro 98 eilėraščiai, po lygiai suskaidyti į du skyrius – „Metrą“ ir „Demetrą“. Eilėraščiuose kuriamas mitinis pasaulis: knygos pradžioje Metras pasirodo tik retsykiais, naujas pasaulėvaizdis tampa vyksmo fonu, vėliau vienas iš pasaulio perkūrėjų Metras sutinka Demetrą, o antrame skyriuje pasakojama iš Demetros perspektyvos, viskas suvokiama per jos prizmę. Kalbantysis veikia šalia, yra tarsi liudininkas, matuoja viską – it Vergilijus, lydintis Dantę po naujo pasaulio apmatų. Viskas daugiausia sukasi apie vandens, ugnies, žemės ir dangaus sferas, tarp jų įkurdamas žmogus, kuris iš dalies perteikiamas per Metro ir Demetros santykį.

Mitas pradamas perkuriant pasaulio sukūrimą: „debesys vėl išleidžia šaknis / sužydi ir uždengia saulę // Prometėjas kiūto medžių paukštmėj / jis mano draugas jis piktų užmačių turi / iškirst ką nors dieviška“ (p. 15). Kalbama apie pradžią, tačiau juntamas ir kartojimasis – pasirodo Prometėjas, kuris dabar nori sukelti tvaną, užuot atnešęs ugnį. Taip pat suabejojama tradiciniu suvokimu, kad Prometėjas neša gėrį. Subjektas teigia, kad jis yra Metras, „metrų etalonas“ (p. 15). Jis tikina, kad juo galima išmatuoti pūgą, kad pūga Prometėjui nepatinka, kai atskrenda balandis palesti iš jo rankų. Ironija suteikia naujumo: Prometėjas ketina užleisti tvaną, tačiau balandis, jau ne erelis, iš jo rankų bando „palesti aukso grūdų“ (p. 16); jis pats potvynį užleidžia, pats ir nuslopina.

Perkeičiami vaizdiniai: „tvano idėja kilo iš kažkokios statinės / kurios viduje buvo / šūsnis visokių minčių“ (p. 18) – statinė, kurioje paprastai slepiasi cinikai, užsidarę nuo pasaulio, pati tampa kupina minčių ir sukelia tvaną, tad cinizmas ir atsiskyrimas pašiepiami. Staiga nusprendžiama: „tvanas kilęs dėl žmonių pertekliaus“, „ir tai kad mes nesijaučiame / gyveną su kitais / reikia puoselėti kultūrą / sąmoningai prieštaraujančią vyraujančią“ (p. 48). Kai kurios eilutės liudija krypsmą į banalumą ir moralizavimą. Septynioliktame eilėraštyje pasaulio medis virsta pasaulio dūmu, kuris „rangos apie motės medį / arba / tiesiai per tipio sieną išeina“. Tamsoje atsiranda piramidė, kuri „iš apatinio piltuvo mus beria aukštyn dangop“ (p. 47). Perdirbamas vaizdinys: pasaulio medžio atitikmuo kelia

žmones į dangų. Danguje ryškus mėnulio vaizdinys, kuris itin nepakeistas, tik tiek, kad „tvano mėnuo vilki / vilnonį megztinį“ (p. 49).

Mezgimo motyvas tęsiamas ir toliau: „mėnulio spinduliai draikos didžialapiuose šakiuose / šakiai tartum vilnonės megztinio gijos // išsipleikia ir apmezga / žemelę tokiu pat malonių megztiniu / tiksliai pagal matmenis kiekvienoj pusėj / [...] megztinį puošia aštuonkampės žvaigždės ir kitokie magiški ženklai / galbūt vabalų raštai galbūt gyvatėlių“ (p. 53). Matmens motyvas išryškina chaotišką pasaulio dėliojimąsi.

Babelio bokštas egzistuoja po žeme, laivas (galima numanyti, Odisejo) plaukia tarp bokštų, kur jo laukia Scilė ir Charibdė, bokštas griūva, jis „sykiu individas ir grupė, svajonė ir tikrovė“ (p. 58). Babelyje telpa viskas, ir perkurtame mite visos negandos išstinka dėl žmonių klaidos.

Perkuriamas ir žmogus: „pirmieji du žmonės gyveno po žeme / jie turėjo penkiasdešimt dukterų ir penkiasdešimt sūnų / vaikus užaugusius išlydėjo į kelią // berniokai ėjo į šiaurę mergiotės ir rytus / [...] mergiotės išvydo medžius žolę ir akmenis / klausė jos augalų kas juos sukūrė / mus žemė sukūrė, atsakė medžiai žolė“ (p. 53). Žmogus bando suvokti, kaip viskas susikūrė, berniokai klausia, iš kur atsirado vanduo. Vaikai išeina į pasaulį, o tėvai „liko gyvent po žeme“ (p. 56). Išryškinamas kartų atotrūkis, kartu suvokiama, kad žmogus ne itin pasikeitė, kad kiekvieno žmogaus pažinimas prasideda nuo žolės, vandens, nuo pagrindinių pasaulį sudarančių dėmenų. Vaizdiniai tinkami, bet labai nuspėjami ir banalūs, suvokiami tiesiogiai. Daug kur nepavykęs ir išikūnijimas: „aš / esu / vanduo // teku / kyla / skrieju [...] manęs nepaimsi rankon / anei nesuskaitysi / manyje kvėpuot nepavyks / nepavirtus // žuvimi / geldele / jūržole“ (p. 55). Mitas neperkuriamas, tik pasakoma banali tiesa apie vandenį. Gal ir įplaukia į bendrą eilėraščių vaizdą, bet savy ima grimzti.

Žemė mainosi su dangumi, ji galinga kaip ir dangus, debesys mainosi su žole ir tampa vienu: „debesys / ir žolė // jie stovi vietoje / jie juda vietoje / jie plaukia vietoje / jie stumias vietoje / jie slenka vietoje // šitaip yra surėdyta / kaip padangėje taip ir po vandeniu / ir šitaip yra surėdyta pasaulio // širdis“ (p. 111). Išryškėja aliuzija į Dangaus karalystę – kaip žemėje, taip ir Danguje, tačiau šias dvi sferas sunku atskirti dėl kuriamo chaoso.

Šie mitiniai vaizdiniai būtų mažai aktualūs ir liktų tik literatūrinis žaidimas, jei ne labiau pavykęs šių dienų sumitinimas. Penktame pirmo skyriaus eilėraštyje Metras patenka į svetimą erdvę, yra tarsi išmitinamas ir įmetamas į tikrovę: „žvalgausi po benzo kolonėlės parduotuvę / aišku pilna visokio šlamšto / o tradicijos / kurią norėčiau rasti nėra.“ Jis ieško prieštvaninio vandens buteliukuose, moka „vaivorykštės gyvatės spalvų kortele“ (p. 23), džiaugiasi, kad dar teka pinigai, bet nujaučia, jog tai baigsis, nes atsiskyrus dangui ir žemei „protėviai / toliau porino / savo istorijas“ (p. 24). Nuspėjama pasaulio pabaiga ir suvokiamas žmonių nesugebėjimas keistis, mąstyti, nes net pasi- baigus pasauliui jie daro, ką dare.

Konceptualumo įgyja „supermarketo“ lyginimas su poeziniu pasauliu, šukinė ir virvelinė keramika, įsimišanti tarp šiandieninių prekių (p. 25), kur „aukštai aukštai šiaurės gaisai žaidžia / futbolą su nevykusio vyro galva“ (p. 26).

Knygoje itin dažnai tarsi mantros, užkalbėjimai kartojamos frazės, žodžiai – taip bandoma užfiksuoti pasaulio kūrimąsi, nuolatinį judėjimą, kaitą, tačiau neretai tai ima skambėti kaip klišės, papildomi pasikartojimai ne visada ką nors daugiau reiškia, nei sakytą prieš tai. Pasaulio kūrimas chaotiškas, kryptingumo turi itin mažai, tai ryšku ir dėl temų kaitymo.

Daug kur pasiimamas tam tikras motyvas ir juo žaidžiama. Pavyzdžiui, 43 eilėraštyje: „naktis / pasakojimų / naktis // naktis / žvaigždynų / naktis // naktis / senovinio sapno / naktis“ (p. 151). Žaidimas motyvuoja pasaulio kūrimo jausenas, nuolatinę kaitą.

Kontekstų ir potemių yra kur kas daugiau. Pasak vertėjos Agnės Bernotaitės, „kūrinyje pasitelkiami skirtingų kultūrų mitologiniai siužetai, [...] brolių Prometėjo ir Epimetėjo, Epimetėjo ir Pandoros mitų, veikėjai – Demetra, poemoje laikoma „deivių deive“, ir jos antipodas Metras, poemoje tampantis ir matu, ir meistras, taip pat Šiaurės Amerikos autochtonų mitologijoje veikiančio triksterio Nanabožo personažas, Australijos aborigenų mitų pirmasis bumerangas Vangalas ir jo tėvas Gulibandžajus.“ Aptinkamos ir Vakarų kultūros nuorodos: „dailininkė Frida Kahlo, [...] perfrazuojamas Friedrichas Nietzsche. Aptinkame net metasekvoją, gintarinę pušį, tiesa, jau kaip Jaano Kaplinskio eilėraščio citatą, ja nukeliamume iki parafrazuojamo originalo – Sapfo fragmento“ (p. 170). Akivaizdu, kad, be pagrindinių, dažnai juntami ir giliau slypintys fragmentai, mitai, ne visus paprasta iškart atkapti. Pasak vertėjos, knyga labiausiai kalba apie tai, kad visi išsiriti iš tos pačios smilties, kad būties paslapčių ieškojimas būdingas visiems žmonėms.

Kontekstų gausa liudija sunkų vertėjos darbą ir itin subtiliai išverstas kai kurias vietas, kad atsiskleistų eilėraščių daugialypumas: „todring žmonės pavasariais nesudygsta iš naujo“ (p. 129), „dūzgia ūkauja spygauja švilpia / piepsi kreksi kvarkia kriokia“ (p. 155).

Daugeliu atvejų viskas išmitinta, tačiau naujas mitas gremėzdiškas – bandoma perdėlioti mitus, kai kur įvesti kontrastus (Prometėjas miršta nuo vandens, vandens ir ugnies priešprieša), Metro ir Demetros santykis įgyja svarumo ir paveikumo, tačiau jis veikia ne visur, iškyla tik retkarčiais, neretai klišės ir nuspėjami vaizdiniai pernelyg vyrauja, nors taip sukuriama chaosas ir kūrimo(si) nedarna.

Knyga nebloggerai funkcionuoja kaip vienas eilėraščių, bet pavieniai eilėraščiai tėra knygos nareliai, ne visi itin paveikūs. Knygą galima skaityti ir neužčiuopiant giliai paslėptų kosmogoninių mitų, tačiau kai kuriems eilėraščiams stinga svarumo. Vis dėlto verta iš posmų vandenyno traukti alyvmedžio šakelę po šakelės. Ištraukti galima labai gerų.

– LINAS DAUGĖLA –

TEKSTAI NE TEKSTAI

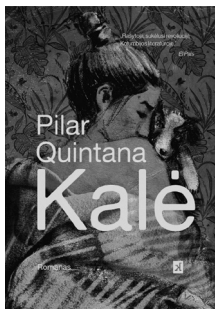
VIENU ŽANRU NEAPIBRĖŽIAMAS KŪRINYS

Knygos apie gyvūnus ir žmones

Mūsų antropocentrinėje kultūroje gyvūnai, paukščiai, augalai, kitaip tariant, visa gyvoji gamta ilgą laiką vertinta kaip tai, kas hierarchiškai žemiau už žmogų, todėl jam pavaldū. Krikščionybė tokiam požiūriui turėjo itin didelę įtaką, nes tik žmogus buvo sukurtas pagal Dievo paveikslą. Tereikia prisiminti šias Biblijos eilutes: „Tuomet Dievas tarė: „Padarykite žmogų pagal mūsų paveikslą ir panašumą; tevaldo jie ir jūros žuvis, ir padangių sparnuočius, ir galvijus, ir visus laukinius žemės gyvūlius, ir visus žemėje šliaužiojančius roplius!“ (Pr 1, 26). Kita vertus, net Biblijoje žmonės neretai lyginami su gyvūnais, paukščiais, raginami iš pastarųjų mokytis: „Įsižiūrėkite į padangių sparnuočius: nei jie sėja, nei pjauja, nei į kluonus krauna, o jūs dangiškasis Tėvas juos maitina. Argi jūs ne daug vertesni už juos?“ (Mt 6, 26). Šiandien antropocentrizmo kritika, gyvūnų teisių, apskritai gyvūnų „gyvūniškumo“, t. y. kitoniškumo klausimai – kasdienybė. Trys knygos, kurias aptariu šioje apžvalgoje, – tai bandymai užfiksuoti ribą, kur pasibaigia žmogus ir prasideda gyvūnas (arba atvirkščiai). Ir ar gali gyvūniškumas turėti ką nors bendro su literatūriškumu?

Pilar Quintana. Kalė. Romanas. Iš ispanų k. vertė Alma Naujokaitienė. V.: Kitos knygos, 2023. 100 p.

Knygos viršelis apgaulingas: juodaodė mergina glaudžia mielą šunelį, nuo jos peties koketiškai smunka rausvas rūbas. Prieš atsiversdama šį romaną neabejojau, kad žodis „kalė“ čia vartojamas perkeltine prasme, o istorija bus apie Karmen tipo moters, t. y. begėdės viliokės, likimą, besiplėtojantį egzotiškose džiunglėse.

Tačiau kalė romane tikra. Tai nusmurgęs šunelis, kurį pagrindinė knygos veikėja Damaris išgelbsti, įsišunina (šis naujadaras itin tinka, nes kelia aluzijas su įsisūnijimu, įsivaikinimu) ir pavadina Širle. Tuo pat metu Širlė yra simbolis nevaldomų nepažinių instinktų, glūdinčių ir žmonėse, ir gyvūnuose. Instinktų, kurie žmones ir gyvūnus betarpiškai susieja. Specifinis visa persmelkiantis, bet subtilus, į akis nekrintantis situacijų, personažų daugiaprasmiškumas, ambivalentiškumas yra skiriamoji Pilar Quintanos (g. 1972) prozos ypatybė. Dėl šios ypatybės ir nedidelės apimtys kūrinių atmosferiškumo „Kalė“ iš šiais metais perskaitytų verstinių romanų paliko didžiausią įspūdį. Tai knyga, kurią neabejotinai rekomenduoju. Tiesa, ne visiems.

Dar kartą grįžkime prie viršelio, kurį pavadinau apgaulingu, nes žada egzotiką. Teoriškai egzotikos romane daug (Kolumbijos džiunglės su savo gyvūnija ir augalija, specifinis žvejų gyvenimo būdas etc.), bet ši egzotika nėra viliojanti, patraukli. P. Quintanos džiunglės niekuo neprimena, tarkime, Delios Owens bestseleryje „Ten, kur gieda vėžiai“ (iš anglų kalbos vertė Anita Kapočūtė, BALTO leidybos namai) vaizduojamų Šiaurės Karolinos pelkių. Džiunglės yra baugios, purvinos, atgrasios ir pavojingos. Ir pati Damaris nėra nei jauna, nei graži: apkūni keturiasdešimtmetė niekaip negali susilaukti vaikų, todėl nesveikai prisiriša prie išgelbėto šunelio. Nepatrauklus ir Damaris vyras Rochelijus, nykūs jų santykiai, santuoka, kaimynai ir draugai, trobelė ant džiunglėmis apaugusio kranto, turgus, paplūdimys – visa tarsi purvu ir dulkėmis apnešta. Ir sapnai grėsūs: Damaris „savnava garsus ir šešėlius, kad pabudo savo lovoje ir nebegali pajudėti, kad kažkas ją puola, kad į trobelę įsibrovė džiunglės ir ją apraizgė, padengė maurais ir užgulė ausis nepakeliamu vabzdžių zyzimu, kol pati Damaris pavirto džiunglėmis, medžio kamieniu, samanomis, purvu, viskuo vienu metu, ir tenai susitiko kalė, o ši sveikindamasi palaižė jai veidą“ (p. 46).

Trumputis, vos 97 puslapių romanai prasminiu požiūriu be galo tirštas, jį skaityti galima taikant įvairius rakursus, teorijas. Ekokritika, feministinė literatūros teorija, kolonializmo studijos, žinoma, semiotika... Tarkime, Damaris reprezentuoja ne-gyvybę – ji nei mirusi, nei iš tiesų gyva, gyvenanti. Tarsi limbe įkliuvusi. Būtent todėl ji negali susilaukti vaiko, jai sunku palaikyti tarp subjektyvius ryšius. Damaris sėkmingai veiki sugėba tik sąveikaudama su negyvais ar prie mirties ribos priartėjusiais objektais bei subjektais: moteris saugo mirusio vaikystės draugo Nikolasio kambarį, rūpinasi jo daiktais ir atminimais, neleidžia nutrūkti „nebegyvai“

santuokai, iš mirties nagų išplėšia mylimą šunytę Širlę. Tačiau vos ryšys su Rochelijumi atgyja, Damaris pradeda vyro šalintis; vos prabunda gyvybiškos, gaivališkos Širlės jėgos, kalė virsta našta, net savotiška varžove.

P. Quintanos pasaulis abjektinis. Purvinas, pavargęs. Kolumbietės rašymo stilius pabrėžtinai nepretenzingas, lakoniškas. Vidinės moters tamsos, beprotybės, obsesijų tematika P. Quintana artima prancūziškai rašančiai Leilai Slimani, tačiau pastarosios siaubas turi savotišką romantinę aurą, o kolumbietės pasaulis pabrėžtinai realistiškas – buitinis, nors ir tamsi, visuomet išlieka buitiska.

Clarice Lispector. Arti laukinės širdies. Romanas. Iš portugalų k. vertė Audrius Musteikis. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2020. 207 p.

Metų literatūrinis nusivylimas. Labiau nuo laukinės širdies nutolti nei šis romanas tikriausiai neįmanoma. Kita vertus, neabejotinai veikia skirtingi kontekstai: ne tik laukiniškumo, bet ir literatūrinio inovatyvumo, literatūrinės laisvės samprata nuo 1943 m., kai romanas buvo išleistas, pakito.

Užgniauzusi kvapą skaičiau Clarice Lispector (1920–1977) „Žvaigždės valandą“ (iš portugalų kalbos vertė Audrius Musteikis, „Baltų lankų“ leidyba) – minimalistišką ir kartu magišką romaną apie keistuolę Makabėją. Todėl iš „Arti laukinės širdies“ tikėjaisi daug. Simboliška, kad „Žvaigždės valanda“ yra paskutinis, o „Arti laukinės širdies“ – pirmas Ukrainoje gimusios brazilų rašytojos C. Lispector romanai. Abiejų protagonistės Makabėja ir Žoana šiuo tuo panašios: abi keistuolės, svajotojos, atsiskyrėlės, išduotos. Romane „Arti laukinės širdies“ yra ir skaidraus, hipnotizuojančio simbolizmo bei humoro, kurie mane taip sužavėjo „Žvaigždės valandoje“. Deja, bet tuo kūrinių panašumai ir baigiasi.

Kai pasirodė „Arti laukinės širdies“, C. Lispector buvo vos dvidešimt treji. Puiku, kad lietuviškame leidime atsirado vietos rašytojo Benjamino Moserio įvadui, kuriame lakoniškai pristatoma ir C. Lispector biografija, ir introspekcinio vadinamo romano ypatumai, kontekstai bei poveikis XX a. penktojo dešimtmečio brazilų literatūrai. Rašytojos amžininkai šiuo debiutu buvo sužavėti: „nuostabiausias debiutinis moters romanai per visą brazilų literatūros istoriją“ (p. 12). Entuziastingai vertintas siekis įsiskverbti „į psichologiškai sudėtingos šiuolaikinės sielos gelmes“ (p. 12) pasitelkus sąmonės srauto techniką.

Vertinant iš šių dienų perspektyvos, net be B. Moserio įvado akivaizdu, kad „Arti laukinės širdies“ įkvėptas XX a. pirmojoje pusėje populiarus literatūrinis egzistencializmas, fenomenologijos. Itin svarbus siekis fiksuoti mąstančią, taktišką, judrią, gyvą sąmonę, jos virpesius. „Arti laukinės širdies“ gali būti vadinamas ir moderniu brandos romanu, nes kūrinių pradžioje Žoana yra savąją individualybę intuityviai užčiuopti siekianti mergaitė, o pabaigoje – tam tikrą gyvenimo trajektoriją, savo kelią pasirinkusi jauna moteris.

Žoaną, kaip pavyzdinę egzistencialistę, iš tiesų domina tik jos pačios būtis, asmeninė egzistencija, kurią tyrinėja nesibaigiančiuose apmąstymuose apie tai, ką ir kaip mąsto. Savipakankamumas, hermetiškumas – viena priežasčių, kodėl suaugusios Žoanos vidinis pasaulis, tiksliau, vidinio pasaulio refleksijos tokios monotoniškos. Tiesa, Žoanos vaikystės mintys ir patirtys sugestyvios, autentiškos, bet brėsdama ji vis labiau panašėja į pretenzingą literatūrinę pamėklę. Ir antraeiliai personažai – Žoanos sutuoktinis Otavijus, jo buvusi sužadėtinė Livija, paslaptinis meilužis – savo sąmonės struktūromis ir idėjomis nuo Žoanos menkai tesiskiria. Visi liguistai mąslūs, susitelkę į save. Nors akcentuojamas subjekto ir pasaulio sąryšingumas („Vargiai galiu patikėti turinti ribas, esanti išbaigta ir apibrėžta. Jaučiuosi pasklidusi ore, mąstanti kitose būtybėse“, p. 75), tiek Žoanos, tiek kitų sąmonės hermetiškos ir, žvelgiant iš šiandienos perspektyvos, itin literatūriškos, net kiek komiškos. Itin rimti, „gilūs“ personažų dialogai dažnai priverčia prunkštelti („Tu teisi, Žoana: mums tenka primityvi materija, tačiau nėra nieko, kas išvengtų perkeitimo“, p. 185).

Įdomu, kad Žoana vis tapatinasi su gyvūnu – gyvate, kumeliuku („Jautė savyje tobulą gyvūną, pilną prieš-

tarų, egoizmo ir gyvybinių galių. [...] Bjaurėjosi, kad vieną dieną turės jį išleisti. Gal dėl baimės, jog tai neatrodys estetiškai“, p. 25). Tačiau „išleistas vidinis gyvūnas“ yra ne Žoanos realybė, o troškimas – iš to paties egzistencializmo perimta autentiškos būties idėja, ir šis troškimas nėra realizuojamas.

Knygą gelbsti fragmentai, kuriuose liaujamasi kapstytis po vidų ir atsigręžiama į kitą, į pasaulį – regimą, patiriamą. Daugiausia tokių fragmentų yra skyriuose, skirtuose Žoanos vaikystei ar, tiksliau, vaiko Žoanos sąmonei, patirtims. „Vėjas dabar ją laižė be ceremonijų. [...] Ji mažumėlę prisimerkė. Apačioje jūra švytėjo alavinėmis bangomis, plytėjo gili, didžiulė, aiški. Priartėdavo sūdiri, besiraitanti, vyniodamasi apie save pačią. Paskui išsidriekdavo ant nebylaus smėlio... išsidriekdavo kaip gyvas kūnas. O už tų bangelių buvo jūra – jūra. Jūra, ištarė ji tyliai, kimiai. [...] Jūra anapus žvelgė iš toli, rami, jokių ašarų, jokių krūtų. Didelė, didelė. Didelė, nusišypsojo ji“ (p. 45).

Dino Buzzati. Šuo, kuris matė dievą. Apsakymai. Iš italų k. vertė Audrius Musteikis. V.: Odilė, 2022. 231 p.

Dino Buzzati (1906–1972) skaičiau kaip klasiką, nes toks jis ir yra. Italų prozininko stilius labai švarus, elegantiškas. Nepaisant fantastinių įvykių, vyrauja realistinis – blavus, nuosaukus – registras. Anotacijoje minima, kad D. Buzzati buvo laisvas nuo madų, mokyklų. Nors dėl fantastinių, stebuklinių elementų – drakono ar velnio pasirodymas, varėtų į pragarą atvėrimas, laiko pagreitinimas ar sulėtinimas – apsakymai neretai siejami su magiškojo realizmo, man D. Buzzati pasaulis atrodo artimesnis neorealizmui (tiek filosofiniu, tiek literatūrinu požiūriu). Pasaulis D. Buzzati prozoje yra nepavaldus stebinojo sąmonei, o šioji neidentifikuoja savęs kaip pasaulio centro. Pasaulį, jo keistumą, baugumą, paslaptinę siekiama pažinti kaip kažką sąmonei išoriško. Kaip kitą. Nepažintus, paslaptinius dėsnius, kurių žmogus išvengti negali.

Kaip ir dera klasikui, D. Buzzati tuo pat metu žavisi mokslu, progresu, miestiskąja civilizacija ir visa tai kritikuoja, net siek tiek tuo bjaurisi. Technikos progresas, vis greitėjantis gyvenimo tempas žmones paverčia savotiškais zombiais, kaliniais („Kelionė į mūsų laikų pragarus“). Impresionistinės stiliškos apsakyme „Pilnatis“ pasakotojas siekia pažinti nakties paslaptį, pamatyti mėnulio šviesos perkeisto pasaulio gyventojus, tačiau viskam galą padaro netikėtas modernios civilizacijos įsiveržimas į mistiško sodo erdvę („Sunkvežimio žibintai. Laukiniškas burzgesys. Ir dar vienas automobilis. Ūmai grožis išblėsta, baigta. Klėtis man jau nieko nebeprimena. Sodas, šešėliai, augalai nebeturi ko pasakyti“, p. 14). Apsakyme „Kelionė į mūsų laikų pragarus“ – edri, besiplečianti miesto erdvė praryja sodą – vienintelę iš tiesų gyvą, laimę teikiančią erdvę.

Korumpuotas, žmogiškumo netekęs pasirodo ir modernus, civilizuotas žmogus, pasižymintis esmingu noru pažinti, užkariauti. Mokslinis smalsumas, noras pažinti slepia destrukciją. Logiška, kad už tokį žmogų „žmogiškesnė“ pasirodo pirmą kartą pabaisa: drakonas, skirtingai nei žmonės, geba aukotis, yra taurus, kenčiantis („Drakono žudymas“). Atrodo, žmogišką tuštybę, lėkštumą, vartotojiškumą įveikti tegali tikras ar tariamas stebuklas, nežmogiškų galių įsikūsimas (ar lemtingas sutapimas, nutikimas), kurį simbolizuoja mistiškojo šuns pasirodymas („Šuo, kuris matė dievą“). Man labiausiai patiko paskutinis apsakymas „Krentančioji“. Gal dėl to, kad pabaiga atvira, o istorija persmelkta melancholiškos ironijos: „kaip vis dėlto smagu kristi, kai tau devyniolika“ (p. 226).

„Šuo, kuris matė dievą“ patiks tradicinių apsakymų gerbėjams arba tiems, kurie pavargo nuo tokios, žaismingos, rėksmingos postmodernybės. Skaitymo malonumą padidina ir knygos dizainas, neįkyrios iliustracijos, kurias (ir viršelį) sukūrė Jurgis Griškevičius. Tiesa, vertėjo vardą norėtusi matyti jei ne viršelyje, tai bent tituliniame puslapyje, o ne knygos parašėse.

Šunio karčios ašaros

*Brisius nori pasigerinti, suvizginti uodegą, bet iš baimės tupiasi ant paskutinių kojų, ir per jo snukį rieda gailios karčios ašaros...**

Jau kurį laiką man neduoda ramybės vienas vaizdinys iš Biliūno „Brisiaus galo“. Tas vaizdinys – tai Brisiaus snuki riedančios gailios karčios ašaros. Kaip jas suprasti? Kaip šuo gali verkėti? Nors apsakymo pasakotojas sako „snukis“, neleidamas sau ir skaitytojui pamiršti, kad pasakojama apie šunį, emocinis ašarojimas yra žmogui būdingas gebėjimas ir jis neatsiejamas nuo žmogaus veido. Gailios karčios ašaros gali riedėti tik žmogaus veidu. Jos veidu paverčia Brisiaus snukį. Tiesa, ir iki ašarojimo epizodo aišku, kad Brisius anaipol nėra tik šuo; nuo pat pradžių jis, kaip sakoma, antropomorfizuojamas. Vis dėlto antropomorfizavimas literatūroje būna visoks ir juo gyvūnui visai nebūtinai suteikiamas veidas. Tačiau Biliūno apsakyme per ašaras prasišviečia būtent jis – Brisiaus žmogiškas veidas. Kaip suprasti šį virsmą?

Pirmiausia verta šį ašarojančio šunio veido vaizdinį apžvelgti viso „Brisiaus galo“ teksto atžvilgiu. Atrodo gana aišku, kad Brisiaus snuki riedančios ašaros – tai nuo apsakymo pradžios mezgamo empatinio ryšio su šunimi kulminacija, susijaudinimo dėl šunį ištikusios nelaimės perviršis. Stabtelėjus ties šiuo slenksčiu ir reikia kelti klausimą: kaip suprasti, kad kulminacijoje verkia ne, pavyzdžiui, šunį nušovęs šeimnininkas, ne pasakotojas, o pats Brisius? Apskritai kulminacijoje ištryškusios personažo ašaros yra normalus patetinis epizodas, bet šis personažas, Brisius, neturėtų verkėti – jis juk šuo.

Taip žiūrint Brisiaus ašaros yra keistas nuokrypis. Toks įspūdis, kad šiame kulminaciniame epizode autoriaus vaizduotė nuo jaudulio įsisiūbuoja ir pamina apsakymui būdingas sąlygiškumo ribas. Turiu omenyje metaforinio antropomorfizavimo personažo kūrimo ribas, kurių laikantis antropomorfizuojamas šuo turi būti kuo nors panašus į žmogų, gali būti pavaizduotas beveik kaip žmogus, tačiau niekada neturi tapti labiau žmogumi nei šunimi. Brisiusi pravirkus, tai įvyksta – Brisius virsta visų pirma žmogumi ir mes tarsi išžengiame iš apsakymo naratyvinio pasaulio per sentimentalios vaizduotės ekstazę**. Gal panašiai būtų, jeigu tapytojui atkakliai mėginant pavaizduoti jaudinančią gėlės raudonumą, spalvą vis tirštinant, aštrinant galiausiai ši suliepsnotų ir išdegtų skylę drobėje.

Pamėginasi šiek tiek išsamiau paaiškinti, ką turiu omenyje samprotaudamas apie kulminacines Brisiaus ašaras kaip apie nuokrypį. Apskritai visam apsakymui „Brisiaus galas“ būdinga tiesmukai metaforiškai sužmoginta gyvūno psichika: šuo Brisius jaučiasi užmirštas, nereikalingas, liūdnas, gėdijasi, supranta esąs senas, sapnuoja laimingą jaunystę, svarsto, gal eiti drauge kviečiantis šeimnininkas

iš jo šaiposi... Visais šiais atvejais antropomorfizavimas veikia kaip žmogiškų psichinių ir socialinių patirčių ir vertinimų priskyrimas gyvūnui. Taip Brisius tampa šunimi su žmogiška vidujybe. Literatūros meno požiūriu šitoks pasakojimas apie žmogišką vidujybę per gyvūną teikia įvairių prasmės galimybių. Pavyzdžiui, Brisiaus šuniškas pavidas susyja su jo vidujybe ir visaip apibrėžia jo žmogišką vidinę esmę: kaip charakterio ypatybę (Brisiui būdinga tyra „šuniška“ ištikimybė); kaip pagrindas tarpasmeninio santykio asimetrijai (Brisius „šuniškai“ priklauso nuo šeimnininko); kaip ypatinga socialinė pozicija (Brisius „šuniškai“ dėl nieko niekuo dėtas ir šitaip įkūnija nekaltybės vertybę). Visa tai sudaro sąlygas mums išgyventi stiprų gailestį skriaudžiamam Brisiusi – šuniui žmogiška vidujybe, kuri iš esmės tyra, reikalinga rūpesčio, nekalta.

Gailios karčios šunio ašaros – tai kas kita. Ašaroms riedant per Brisiaus snukį šis virsta žmogaus veidu, vadinasi, verkiantis Brisius tampa žmogumi išoriškai. Šią akimirką Brisius nebėra šuo žmogiška psichika – jis verkia ir yra žmogus, galime įsivaizduoti save pažvelgiant jam į ašarotą akis ir išsyk suprantant jas kaip gilaus žmogiško afekto išorinę išraišką. Turbūt akivaizdžiausi Brisiaus išoriškai išgyvenamo žmogiškojo afekto dėmenys – tai nenoras pražūti, mirties baimė, skaudus atpažinimas, kad jo pražūtis tyčinis kaltininkas – mylimas šeimnininkas, šio skausmo sužadinta miglota nuojauta, kad lig tol savaime suprantama pasaulio tvarka buvo netikra, apgaulinga.

Verta atkreipti dėmesį, kad prieš paplūstant ašaroms įvyksta ir Brisiaus kūno virsmas:

Brisius nori pasigerinti, suvizginti uodegą, bet iš baimės tupiasi ant paskutinių kojų...

Tūpdamasis Brisius tarsi priima lemtį. Šitoks rezignuojantis pritūpimas kupinas kultūros atminties: tai gestas, panašus į nusilenkimą, priklaupimą ir kitas artimas žemėjantį kūno ritualines laikysenas, kuriomis atliekama, performatyviai atnaujinama reikšmė: viršesnės vertybių ir galios instancijos pripažinimas ir jos sprendimų prisirišimas. Galbūt poreikis tokiems viso kūno padėti keičiantiems gestams radosi todėl, kad mažiau išraiškingo sutikimo – tarkime, tiesiog ištariant „sutinku“ ar linktelint galva – nepakanka tiek sužadinti vaizduotei, kad sutikimas iškiltų sąmonės scenoje kaip visuotines vertybes patvirtinantis poelgis, t. y. kaip išskirtinis, moralinei savivokai reikšmingas, tarsi herojinis įvykis. Kitaip sakant, ritualiniu pritūpimu žemėjantis Brisiaus kūnas – tai visuotinių vertybių ritualinio teatro epizodas.

Taigi Brisius tupiasi prieš šeimnininką kaip baudžiamas herojus prieš visuotinį autoritetą. Paprastai herojai baudžiami už visuotinės vertybių tvarkos pažeidimus – ne jau

ir Brisius kuo nors prasikalto? Skaitant Brisius kaip metaforiškai antropomorfizuotą personažą už šeimnininko poelgių ir paties Brisiaus minčių eigos vis šmėkščioja priekaištai: Brisius nukaršęs, nebeįdomus, niekam neduoda naudos, veltėdis. Tačiau mes suprantame – ir šeimnininkas supranta, mat pašovęs Brisius „tekinom pabėga“, – kad tai netikros kaltės, nes nė viena iš jų nepriklauso nuo Brisiaus valios ar net apskritai nuo jo poelgių. Taigi Brisius nekaltas. Aišku, galima manyti, kad apsakyme pasakojama būtent apie piktavalį žmogų, kuris nužudo niekuo neprasikaltusį šunį. Vis dėlto man apsakymo kulminacija atrodo kur kas įdomesnė turint omeny Brisiaus verkiantį veidą ir jo virsmą žmogumi.

Priklaupeš verkdamas Brisius žiūri į savo šeimnininką, įjėdu susiduria akis į akį, žvelgia vienas kitam į veidą. Šeimnininko elgesio nesuprantančio Brisiaus ašaros yra tikrasis apsakyme įvykstantis subjektyvus vertinimas: šeimnininkas jį žudo ne dėl kokios nors kaltės, o iš nemeilės. Nemylėdamas Brisiaus šeimnininkas negali jo vertinti už tai, kad šis gyvas, yra šalia. Taip žiūrint prisirišusiojo nekaltąjo ištikimojo Brisiaus žūtis nuo šeimnininko rankos yra lyg metafora tai skriaudai, kurią, pasak šiuolaikinio psichologinio diskurso, patiria įgimtą poreikį prisirišti turintis vaikas, kai jo globėjai šį poreikį aktyviai neigia. Aišku, vadovaujantis psichologine prisirišimo teorija, ir subrendusių žmonių gyvenime emocinė prisirišimo elgsena yra psichiškai sveikos asmenybės pamatinė ypatybė, todėl vaikiškai psichologinė Brisiaus žūtis metafora nėra suaugusiesiems emociškai neprieinama.

Vaizduotėje žvelgdami į verkiančio Brisiaus veidą galime keleriopai naujai skaityti šį Biliūno apsakymą: pirma, galvodami apie susitikimus su gyvūnais literatūroje ir per literatūrą; antra – apie dabartinę populiariąją traumos kultūrą ir jos teikiamas galimybes iš naujo atsigręžti į klasikinius kūrinius.

– PAULIUS JEVSEJEVAS –

* Jonas Biliūnas, *Ir rados stebuklas*, sudarė Vytautas Girdzijauskas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007, p. 210.

** Žinoma, rimtiems literatūriškai civilizuotiems skaitytojams ir skaitytojoms tai negalioja – jų ir nesitikiu įtikinti. Kartu su Brisiumi paprastai verkia vaikai, kurie dar nesivaldo. Jei užaugę surimtės, jie šiuos literatūrinius išgyvenimus užkonservuos vidiniame nekaltąjo amžiaus skyrelyje, o prašomi juos reflektuoti retkarčiais prasitars buvę traumuoti ar apgauti. Savo ruožtu aš skaitau „Brisiaus galą“ kaip sentimentalus suaugusysis ir savo interpretacijas skiriu kitiems sentimentaliems suaugusiesiems.

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus atvėrė naujo pastato duris: kviečia į atviras saugyklas

Po 16 metų trukusios rekonstrukcijos duris atvėrė naujos Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus pastatų patalpos. Jose muziejinės vertybės eksponuojamos atvirose saugyklose, kurias apžiūrėti ir pažinti nuo šiol galima ekskursijose su gidu.

Naujasis pastatas sustiprina iki šiol muziejaus puoselėtą kryptį – ne tik visuomenei pristatyti įdomius, svarbias istorijas pasakojančius eksponatus, bet ir būti turiningo laisvalaikio praleidimo erdve.

„Džiaugiamės, kad Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus jau turi naujas, interaktyvias ir atviras saugyklas. Todėl mūsų muziejaus lankytojai galės pamatyti labai išsamią ir įdomią Lietuvos teatro, muzikos ir kino istoriją. Saugyklos yra ne tik atviros, bet ir interaktyvios: pavyzdžiui, parodysime, kaip veikia XX a. 8 dešimtmečio kino projektorius, kino montavimo stalias arba kino filmų kopijavimo aparatai. Teatro saugykloje bus galima išgirsti pasakojimą apie žymų režisierių Juozą Vaičkų arba pirmąjį Lietuvoje pastatytą spektaklį. Nors kiekvienoje saugykloje pristatoma vis kita tema, tačiau viskas vis tiek gana susipynę, nes pačiose saugyklose ir skamba muzika, ir demonstruojami vaizdo įrašai“, – sako Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus direktorė Nideta Jarockienė.

Vilniaus širdyje esančiame naujame komplekse įrengtos septynios atviros saugyklos – vienos moderniausių atvirų ir interaktyvių muziejinių vertybių saugyklų Lietuvoje. Jose saugoma 70 proc. muziejaus kolekcijos. Saugyklose

sumontuota Nyderlandų įmonės „Bruynzeel Storage Systems“, novatoriškų ir erdvę kuriančių sprendimų muziejuose lyderės Europoje, sukurta įranga. Šiuo metu mūsų šalies muziejuose nėra tokių analogų.

Pastatuose įdiegtos elektros energiją taupančios vėdinimo kameros su rotaciniais rekupeatoriais, tarptautinius standartus atitinkanti saugyklų klimato kontrolės sistema, šiuolaikiška gaisro gesinimo dujomis įranga, įrengti 9 šiuolaikiški darbuotojų kabinetai, moderni daugiafunkcė renginių salė, mažoji konferencijų salė, lankytojams skirta skaitykla bei kavinės zona.

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus 2008–2023 m. įgyvendino investicijų projektą, kuriam skirta 9 mln. 134 tūkst. eurų Valstybės investicijų programos kapitalo investicijų lėšų.

Į ekskursijas grupėms registruotis galima telefonu +370 616 711 33 arba el. paštu edukacija.ltmkm@gmail.com, o apie nemokamas ekskursijas informaciją kviečiame sekti Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus interneto svetainėje bei muziejaus socialinių tinklų paskyroje.

Gintarės Grigėnaitės nuotrauka

Brūkštelėjimai

Nobelis

Švedas Alfredas Nobelis pasodino obelį, vairavo opelį, parašė laišką išradėjui Belui ir fizikui Faradėjui, kuris buvo katedros vedėjas ir buvo ant visų padėjęs, kad jie abu nuėję pas Joną iš jo pavogtų milijoną, o vėliau skambant kariljonui užsuktų pas Oną, o Belas dar išrastų telefoną, kuriame visi išgirstų užiančios jūros foną.

Roma

Nuvažiavęs į Romą užėik pas fiziką Omą, sukėl jam dirbtinę komą, paskui užsuk pas Romą, su juo išgerkite butelį romo ir nekreipkite dėmesio, ką apie tai pagalvos ant sofos sėdintis filosofas Fromas.

Aronija

Šalia kelio auga aronija, kurios uogos sukelia ironiją, agoniją, paskui patenki į katatoniją, nuvažiuoji į Kataloniją, tada pradedi studijuoti anatomiją, išgirsti simfoniją, pajunti harmoniją ir pastebi analogiją, tuomet keliauji į Boloniją arba Mongoliją ir aplankai nepilnamečių koloniją, kur išgirsti ne tik melodiją, bet ir įvairiausių garsų kakofoniją.

Ministerija

Dirbdamas ministerijoje užsuki į buhalteriją, parašai misteriją, patiri isteriją, susergi miastenią, nueini į galanteriją, ten pastebi visa ko mizeriją ir pratęsi savo asmeninių pergalių seriją, užsuki pas savo draugą Beriją ir nuvažiuoji su juo į Kuršių neriją.

Karvė

Lauke ganėsi karvė, nuo kurios sklido smarvė, aplink skraidė sparvos, ritosi kirminų lervos, augo rugių varpos, garšvos, šalia gulėjo aršus paršas, iš kurio išėjo skanus faršas, o per radiją skambėjo trankus maršas, šalyje vyko vyriausybės demaršas, visi po kompiuterius naršė, žuvys ežere neršė, o stiprus vėjas ilgus Onos plaukus taršė.

Akropolis

Ant polių stovi akropolis, kuris virsta nekropoliu, monopoliu, megalopoliu, o režisierius Fransis Fordas Kopola patyrė nuobodulį ir pastatė filmą apie visuotinį nuopuolį ir pasodino topolį.

Gluosnis

Šalia kelio auga gluosnis, kurio šakas vėjas glosto, jis nori, kad žmonės jį paguostų, bet žmonės jo lapus tik rūko, uosto, stovi jis netoli Klaipėdos uosto, kuriame gyvenamas nesudedi bluosto, nes už lango dieną naktį karksi kuosos, kurios visą krantinę juosia.

Pušis

Viena pušis miške juokėsi, šalia jos kurtiniai tingiai tuokėsi, vėliau gyventi kartu mokėsi, ruošėsi, vengė mokesčių, jie manė, kad gyvens kaip debesyse, vartysis balto sniego pusnyse, plaukios šiltuose vandenyse, o jiems tik spengė ausyse, dvejinosi akyse, bet šiuos norus pakeitė ponas Petras Barysas, kuris atplaukė Dubysa ir visus užkniso.

Šoferis

Į miestą įvažiavo šoferis, kuris kalbėjo poterių, mėgo knygas apie Harį Poterį, jam patiko alus porteris, kuriuo jį pavaišindavo reporteris, o prokuroras išrašydavo kratos orderį ir su juo plaukdavo per Oderį prie Frankfurto, ne Frankfurto prie Maino, kuris savo veidą dažnai maino, bet yra visai fainas kaip koks Abelio brolis Kainas, kuris po švenčių sumažina kainas.

Pažadai

Nuo pažadų Vilniuje pastatyti nacionalinį stadioną prabėgo daugiau kaip trisdešimt metų, o jo kaip nėra, taip nėra. 2023 metų rudenį nuskambėjo pažadas, kad iki 2030

metų bus pastatytas dešimties futbolo aikščių dydžio biotechnologijų miestelis. Jeigu per trisdešimt metų nepastatė vieno futbolo stadiono, vadinasi, dešimt futbolo aikščių dydžio miestelio nepastatys ir per tris šimtus metų.

Nuomonė

Kas formuoja tavo nuomonę? Visuomenė, aukštuomenė, bendruomenė, kariuomenė? Ar karaliaus menė, menas, dvasinis penas, masinis pelnas ar po gyvenimo likusi pelenuų sauja, kurią pavagia nusikaltėlių gauja ir į užsienį mauna, į tėvynę spjauna, nes pelenuose paslėpta briliantų sauja?

Mįslė

Prekybos centre po jo firminiu ženklu parašyta: „Pigu. Bet kokybiška. Bet pigu.“ Idomu, kokio dydžio būrys žmonių ir per kiek laiko sugalvojo tokią reklamą? Aš parašyčiau: „Pigu, nes pigu, bet kokybiška.“ Nes jeigu būtų brangu, turbūt būtų nekokybiška.

Pelės

Vaikas paėmęs supelijusios duonos kepalą nuneša seniui ir šaukia: „Supelijo! Supelijo!“ Neprisigirdintis senelis klausia: „Kur pelėm lijo?“

Alimentai

Net jeigu savo dukrai nemoki alimentų, tai bent nupirki josios lėlei elementų.

Mobis

Kai buvau mažas, kaimynystėje gyveno architektas ir turėjo vilkšunį vardu Mobis. Architekto prisibijojau, tad vengiau jį susitikti, bet dar labiau bijojau jo vilkšunio Mobio. Užaugau, baigiau mokslus, įsidarinau ir supratau, kad, palyginus su mobingu, Mobis buvo nekaltas angelėlis.

Akcija

Akcija, atrakcija, fascinacija, satisfakcija, akumuliacija, manipuliacija, ovuliacija, kulminacija, ejakuliacija! Kas-tracija... Rezignacija... Kapituliacija...

Trys žingsniai

Toks senelis ilgais žilais plaukais ir didele žila barzda televizijos reklamos metu klaidžioja po televizoriaus ekraną ir kartoja tris žodžius: žinosiu, testuosiuos ir kreipsiuos! Bet iš kur jis žinos atėjus valandai X, kad reikia testuotis ir į kažką kreiptis?

Laiko kaita

Spalio pabaigoje per televizijos žinias pranešė, kad šianakt laikas bus persukamas vieną valandą atgal. Į tokį pokytį neigiamai reaguoja žmonės, taip pat gyvuliai ir naminiai gyvūnai. Labiausiai gaila vedusių vyrų, nes jie kentės dvigubai: kaip žmonės ir kaip gyvuliai. Žmonėmis jie patys save laiko, o gyvuliais juos vadina žmonos.

Darymas

Daug kas mano, kad kuo daugiau gyvenime darai, tuo geriau gyveni. Iš tikrųjų reikia daryti kuo mažiau arba išvis nieko nedaryti, nes jeigu nieko nedarysi, tai nieko ir neprisidarysi. O darantys tiek visko prisidaro, kad vėliau visą gyvenimą kuopti reikia.

Beširdžiai

Druskininkuose uždarė „Širdelės“ kavinę. Druskininkai tapo beširdžių miestu. O kaip, sakykite, gali miestas gyvuoti be širdies?

Marmuras

Veislinių galvijų angusų mėsa yra marmurinė. Parduotuvėje teko matyti marmurinių keksų. Kažkaip nedrąsu juos ragauti, nes galima išsilaužyti dantis.

Pratybos

Anksčiau kiemsargiai šluotomis šluodavo lapus. Dabar dažno rankose galingas oro pūtiklis, kuriuo lapai pučiami į šaligatvio pakraščius. Visa tai primena karines pratybas, nes su jais ir rusus galima nupūsti.

Pjovimas

Per Antrąjį pasaulinį karą vokiečiai pjaudavo savo priešus. Nors dabar vokiečiai mūsų draugai, bet rudenį miške neradę geresnių grybų lietuviai apsiginklavę peiliais pjau-na vokiečius.

Nuobodulys

Apsiperkant viename prekybos centre nuolat girdisi raginimas įsidarbinti šio tinklo parduotuvėse, nes jūs dirbdami čia nepatirsite nė vienos nuobodžios dienos. Iš tikrųjų koks gali būti nuobodulys, jeigu jose itin dideli alkoholinių gėrimų skyriai.

Avalynė

Bičiulis grįžęs iš Tailando pasakojo, kad už apsilankymą kirpykloje šioje Azijos šalyje sumokėjo 70 batų. Vadinasi, bičiulis už kirpimą atsiskaitė 35 poromis batų.

Poras

Nuėjęs į parduotuvę vyras nusipirko porą. Sutiktas kaimynas klausia: ką pirka? Porą, – atsako vyras. Kaimynas neatlyžta: suprantu, kad porą, bet ko porą? Ne porą, t. y. ne du daiktus, o vieną, – atsauna vyras kaimynui. Pastarasis susinervinęs: vieną porą sudaro du vienodi daiktai!.. Vyras neiškentęs ištraukia iš krepšelio porą, kuriuo jo žmona ruošėsi pagardinti salotas...

Politika

Prisimenu gūdžius sovietinius laikus, kai dar mokiausi mokykloje. Kai su klase grįždavome iš kokio nors renginio ir autobusas sustodavo, kad miškelyje atliktume gamtinius reikalus, mokytojas sušukdavo: berniukai į dešinę, mergaitės į kairę! Tuo metu dar nesuprasdavau šio nurodymo prasmės... O dabar juk aišku, kad taip formavosi kairiosios ir dešinėsios politinės jėgos.

Girtuoklystė

Kiekvienas nori būti ne tik dykai girdomas, bet net išgėręs būti labai girdimas, bet, mielas drauge, kas tave už aciu girdo, tai jis tikrai tavęs negirdi, nes reikalingas jam ne rimtas pašnekovas, o labai stipriai patyręs sugėrovas.

Lapkritis

Visi vis kartoja: lapkritis – vyrų mėnuo, lapkritis – vyrų mėnuo... Nesuprantu, kuo nusikalto vyrai, kad jiems paskyrė tokį prastą mėnesį? Na, mes juk esame kuklūs ir neprašysime kurio nors iš vasaros mėnesių, bet kokią gegužę ar rugsėjį tikrai galėtų priskirti vyrams vietoj žvarbaus, darganoto ir tamsaus lapkričio.

Black Friday

Per didįjį išpardavimą, žinomą kaip juodasis penktadienis, daug lietuvių lyg pametę galvas perka didelius kiekius įvairiausių prekių. Atsikvošėję nuo šios masinės psichozės ir pamatę, kiek daug prisipirko nereikalingų daiktų, po nosimis burba: *black Friday, black Friday, bletj Friday, bleeeeeeetjjjj Friday...*

Užrašai

Ant išėjimo durų užrašyta *exit*, o ant tualetų durų užrašyta *ex(sh)it*.

– AIDAS KELIONIS –